

สมนุตปาสาทิกา นาม วินยภูฏุกถา (ปฐโม ภาโค)

ซ้อมเขียนวิชาแปล ป.ธ. ๗

ระหว่างหน้า ๑-๒๐๐ (๙ ฉบับ)

พระเมธีธรรมากรณี (สวอง ปญญารโธ ป.ธ. ๙)

ประโยค ป.ธ. ๗

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ เถโร สกลนวงศตฤสาสนปริยตติชเร ปุรุชชนโสตาปนุสภกาคามิอนาคามิสูกุช-
 วิปัสสกะชีณาสวภิกขุ อเนกาสเต อเนกสหัสเส จ วชเชตวา ตปิฏกสพพปริยตติปปเภทชเร ปฐิสุมภิตปตเต
 มหามหาเว เภยเยน ภควตา เอตทคัค อโรปิเต เตวิชชาทิเภาเท ชีณาสวภิกขุเยว เอภูนปญจสเส
 ปริคคเหสิ ฯ เย สนุชาย อิทํ วุตตํ อถโข อายสุมมา มหากัสสโป เอภูนปญจอรทสทานิ
 อัจฉินตี ฯ กัสส ปน เถโร เอภูนมกาสีติ ฯ อายสุมโต อานนุทตเถรสส โอภาสกรณตถํ ฯ เตน
 หายสุมตา สหาปิ วินาปิ น สกกา ธมมสังคีติ กาทุํ ฯ โส หายสุมมา เสกโข สกรณีย ตสุมมา สห
 น สกกา ฯ ยสุมมา ปนสส กิณจิ ทสพลทสิตี สุตตเคยยาทิกํ ภควโต อสมมุชชาปฏิคคหิตํ นาม
 นตถิ ตสุมมา วิหา น สกกา ฯ ยทิ เอวํ เสกโขปิ สมานิ ธมมสังคีติยา พหุการตตทา เถเรน
 อัจฉินตีพโพ อสส อถ กัสมา น อัจฉินตีติ ฯ ปฐปวาทํ วิวชชนโต ฯ เถโร ทิ อายสมนเต
 อานนุเท อติวिय วิสสตุโถ อโหสิ ฯ ตถาหิ นํ สิริสมิ ปลิตเสสุ ชาเตสสุปิ น วายํ กุมารโก
 มตตมณญาสีติ กุมารกาวแทน วทติ ฯ

๒ สาธุ ภนเตติ โข ราชชา อชาตสตุต วิสสกมมุนา นิमितสทิสํ สุวิทตภิตติตถมภาโสปานํ
 นานาวิธมาลากมมุตตากมมวิทิตตํ อภิภวนตมิว ราชภวนวิภูตี อวสนตมิว เทววิมานสิรี สิริยา
 นิเกตมิว เอภินิปาตติตถมิว จ เทวมนุสสนนยนิทงคานํ โลกรามณเยยกมิว สมปิณฑิตํ ทฐุพพ-
 สารมณฺฑํ มณฺฑปํ การาเปตวา วิวิธกสมทามโอลมพกวินิคคณตจารูวิตานํ รตนวิทิตตมณิโกฏิมตลมิว
 จ นํ นานาปุปฺพปหารวิทิตตํ สุปริณิฉิตฐุมิภิมมํ พรหมวิมานสทิสํ อลงกริตวา ตสมี มหามณฺฑป
 ปญจสทานํ ภิกขุณํ อนคฺฆานิ ปญจกปปียปจจตถรณสทานิ ปญญาเปตวา ทกฺขินคาคํ นิสฺสาย
 อุตตราภิมุขํ เถราสนํ มณฺฑปมชฺฉเม ปุรตถาภิมุขํ พุทฺธสส ภควโต อาสนารทํ ธมฺมาสนํ
 ปญญาเปตวา ทนฺตชจิตตํ วิชณี เจตถ ฐุเปตวา ภิกขุสงฺฆสส อโรจาเปสิ นิฉฺฉิตํ ภนเต
 มม กิจจหนติ ฯ

เถโร สกถนวงคตตุสสาสนปริยตติชเร ปุณฺณชฺชนโสตาปนฺนสภทาคามีอนาคามีสุภขวิปัสสกชีณาสว-
ภิกฺขุ อนนฺทสเท อนนฺทสทสฺเส จ วชเชตฺวา ตปิฏกสพฺพปริยตติปฺปภทฺทเร ปฏฺฐิสฺมภิปฺปตฺเต มหฺนภาเว
เยภฺยุเยน ภควตา เอตทคฺคํ อารโหิตฺเต เทวิชฺชาทิเณเท ชีณาสวภิกฺขุเยว เภณฺนปญฺจสเท ปรีคฺคเหสิ ฯ
เย สนฺธาย อิทํ วุตฺตํ อถฺโข อายสฺมา มหฺนทสฺสโป เภณฺนปญฺจจอรฺหนฺตสฺทานิ อุจฺฉินฺตี ฯ กิฺสฺส
ปนฺน เถโร เภณฺนมกาสีติ ฯ อายสฺมโต อานนฺทตฺเถรสฺส โอภาสกรณฺตถฺ ๑ เตนฺน หายสฺมตา สหฺปิ
วินาปิ น สกฺกา ธมฺมสงฺคีติ กาทู ๑ โส หายสฺมา เสฏฺโฆ สกรณฺโณ ตสฺมา สห น สกฺกา ๑

พระเถระเว้น ภิกษุผู้เป็นปุณฺณชฺชน พระโสตาปนฺน พระสภทาคามีพระอนาคามี และ
พระชีณาสพฺขวิปัสสก ผู้ทรงพระปริยัติคือนวงคตตุสสาสน์ทั้งสิ้นเสีย จำนวนหลายร้อย
และหลายพัน เลือกอเอาเฉพาะพระภิกษุชีณาสพฺเท่านั้น มีจำนวน ๔๙๙ รูป ผู้ทรงไว้ซึ่งประเภท
แห่งสรรพปริยัติคือพระไตรปิฎก ได้บรรลุปฏิสัมภทา มีอานุภาพมาก แตกฉานในไตรวิชา
เป็นต้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกขึ้นสู่เอตทัคคะโดยมาก ผู้ซึ่งพระธรรมสังคทาจารย์
หมายถึงจึงกล่าวคำนี้ว่า "ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัสสปได้คัดเลือกพระอรหันต์ ๔๙๙ รูป"
ดังนี้เป็นต้น ฯ

[ทำสังคายนาคณะพระอรหันต์ไม่ได้]

ถามว่า "ก็พระเถระทำให้หย่อนอยู่ ๑ รูป เพื่อใคร ?" ฯ แก้วว่า " เพื่อให้โอกาสแก่ท่าน
พระอรหันตเถระ" ฯ จริงอยู่ การสังคายนาคณะนี้อาจทำทั้งร่วมทั้งแยกจากท่านพระอรหันต์
นั้นได้ ฯ เพราะท่านพระอรหันต์นั้นยังเป็นพระเสขะมีกิจจำต้องทำอยู่, ฉะนั้นจึงไม่อาจทำ
ร่วมกับท่านได้ ฯ

ยสุมา ปนัสส กิณฺณิ ทสพลเทสิโต สุตตเคยยาทิกิ ภควโต อสมมุขาปฏิคฺคหิตํ นาม นตฺถิ ตสฺมา
วินา น สกฺกา ฯ ยถิ เอวํ เสกฺโขปิ สฺมาโน ฌมฺมสงฺคีติยา พหุการตฺตา เถเรน อุจฺจินิตฺพุโพ อสฺส
อถ กสฺมา น อุจฺจินิตฺติ ฯ ปฺรฺวาทํ วิวชฺชนโต ฯ เถโร ทิ อายสฺมฺนฺเต อานนฺเต อติวีย
วิสฺสตุถ อโหสิ ฯ ตถาหิ นํ สิริสฺมี ปฺลิตฺสฺสุ ชาเตสฺสุปิ น วายํ กุมารโก มตฺตมณฺญาสิตี
กุมารกฺวาเทน วทตี ฯ

แต่เพราะหวังผลดีมีสุขสบาย เคยยะ เป็นต้น อะไร ๆ ที่พระทศพลแสดงแล้ว ชื่อว่า
ท่านมีได้รับเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่มี, เพราะฉะนั้น จึงไม่อาจจะเว้นท่าน
ได้ ฯ ถาว่า "ถ้าเมื่อไม่อาจทำอย่างนั้นได้ ถึงแม้ท่านยังเป็นพระเสขะอยู่ พระเถระก็ควรเลือก
เพราะเป็นผู้มีอุปการะมาก แก่การสังคายนาพระธรรม เมื่อมีความจำเป็นต้องเลือกอย่างนั้น
เพราะเหตุไร พระเถระจึงไม่เลือกท่าน" ฯ แก้วว่า "เพราะจะเว้นคำค่อนขอของผู้อื่น" ฯ
ความจริง พระเถระเป็นผู้คุ้นเคยในท่านพระอานนทอย่างยิ่งยวด ฯ จริงอย่างนั้น แม้เมื่อศรีษะ
หงอกแล้ว ท่านพระมหากัสสป ก็ยังเรียกท่านพระอานนทนั้นโดยใช้กุมารกวาทว่า "เด็กคนนี้
ไม่รู้จักประมาณเสียเลย" ดังนี้ ฯ

สาธุ ภาณเดตี โข ราชา อชาตสตุต วิสสภมมูนา นิมมิตสทิส สุกิถตตภิตติตถมภโสปานัน
นानาวิธมาลาภมมตถากมมวิจิตตํ อภิวานตมิว ราชภวานวิภูตี อวทสนตมิว เทววิมานสิรี สิริยา
นิภตมิว เอกนิปาตติตถมิว จ เทวมนุสสนนยนิหุงคาน โลกรามณเฑยภมิว สมปิณฑิตํ ทฎฐัพพ-
สารมณฺฑลํ มณฺฑลปํ การาเปตวา วิวิธกฺขมทามโอลมพกวินิคคณตจารูวิตานํ รตนวิจิตตมณิโกฏิมตลมิว
จ นํ นานาปฺปพฺพหารวิจิตตํ สุปริณิฏฺฐิตฎฺฐิมิกมมํ พรหมวิมานสทิส อลงกริตวา ตสฺมี มหามณฺฑลเป
ปญจสถานํ ภิกขุณํ อนคฺขานิ ปญจกปฺปิยปจจตฺถรณสถานิ ปญญาเปตวา ทกฺขินภาคํ นิสฺสาย
อุตฺตราวมิขฺมํ เถรอาสนํ มณฺฑลปมชฺเชม ปฺรตฺถถมิขฺมํ พุทฺธสฺส ภควโต อาสนารทํ ชมมาสนํ
ปญญาเปตวา ทนตฺทจิตตํ วิชฺณี เจตฺถ รุเปตวา ภิกขุสงฺฆสฺส อโรจาเปสิ นิฏฺฐิตํ ภาณเต
มม กิจฺจนฺติ ฯ

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงรับสั่งว่า "ได้ เจ้าข้า !" ดังนี้ แล้วรับสั่งให้สร้างมณฑป
ที่มีเครื่องประดับอันเป็นสาระซึ่งควรทศนา เช่นกับสถานที่อันวิสุกรรมเทพบุตรนิรมิตไว้ มีฝา
เสาและบันไดอันนายช่างจำแนกไว้ดี วิจิตรด้วยมาลากรรมและลดากรรมนานาชนิด ราวกะว่า
จะครอบงำเสียซึ่งสมบัติแห่งราชมณฑเฑียรของพระมหากษัตริย์ ดุจประหนึ่งว่าจะเยาะเย้ยสิริ
แห่งเทพวิมาน ปานประหนึ่งว่าเป็นสถานที่อาศัยอยู่แห่งสิริ ดุจทำเป็นที่ประชุมชั้นเอกของเหล่า
วิหคคือนัยนาแห่งเทพดาและมนุษย์ และประดุจสถานที่รื่นรมย์ในโลก อันเขาประมว
ลจัดสรรไว้ ตกแต่งมณฑปนั้นให้เป็นเช่นกับวิมานพรหม มีเพดานงดงามรุ่งเรืองดุจสลัดอยู่
ซึ่งพวงดอกกุหลุมที่ห้อยย้อยนานาชนิด วิจิตรด้วยเครื่องบูชาดอกไม้ต่าง ๆ มีภารงานอันควรทำ
ที่พื้นทำสำเร็จเรียบร้อยดีแล้ว ประหนึ่งว่า มีพื้นที่บุด้วยแก้วมณีอันวิจิตรด้วยรัตนะ ฉะนั้น
ภายในมณฑปนั้น ทรงรับสั่งให้ปูเครื่องลาดอันเป็นกับปิยะ ๕๐๐ ที่ ซึ่งคำนวณค่ามิได้
สำหรับภิกษุ ๕๐๐ รูป แล้วให้ปูเถรอาสน์พึงข้างด้านทิศทักษิณ ผินหน้าไปทางทิศอุดร
ในท่ามกลางมณฑป ให้ตั้งธรรมาสันอันควรเป็นที่ประทับนั่ง ของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า
ผินหน้าไปทางทิศบูรพา และทรงวางพัทวิชนีอันวิจิตรด้วยงาไว้ บนธรรมาสันนั้นแล้วรับสั่ง
ให้เผด็จแก่ภิกษุสงฆ์ว่า "ท่านผู้เจริญ ! กิจของข้าพเจ้าสำเร็จแล้ว" ดังนี้ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๗

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ฌมโมติ เหตุ ๑ วุตตัม เหตุ เหตุุมหิ ญาณ ฌมมปฏิสมภิทาติ ๑ อตโถติ เหตุผล ๑
 วุตตัม เหตุ เหตุผล ญาณ อตตปฏิสมภิทาติ ๑ เทสนาติ ปญญตติ ยถาธมม ฌมมาภิลิปติ
 อธิปโปโย ๑ ปฏิเวธติ อภิสมโย ๑ โส จ โลกียโลกุตตโร ๑ วิสยเต อสมโมหโต จ อตธานุรูป
 ฌมเมสุ ฌมมานุรูป อตเถสุ ปญญตติปธานุรูป ปญญตตีสุ อวโพโธ ๑ อิทานิ ยสุมา เอเตสุ
 ปิฎฎเกสุ ยัม ยัม ฌมมชาตมตถชาตัม วา โย จายัม ยถา ยถา ญาณเปตพโพ อตโถ โสตุนัม ญาณสสุ
 อภิมุโข โหติ ตถา ตถา ตทตถชชติกา เทสณา โย เจตถ อวิปริตาวโพธสงฆาโต ปฏิเวธ
 สพพมูเปตัม อานุจิตกุสลสมภาระหิ พุพฺพญเอหิ สสาทีหิ มหาสมุทโท วยิ พุกุเขคาพหัม
 อลพภเนยยปติภูจฺจจ ตสฺมา เอวมปิ เอกเมกสฺมี เอตถ จตฺตพโพธิ คมภีรภาโว เวทิตพโพ ๑

๒ อิทานิ กสฺมา วุตตนฺติ เอตถ วุจฺจเต ๑ ยสุมา อยมายสุมา มหากสฺสปตเถเรน นินานัม
 ปุญฺโญ ตสฺมา เตน ตัม นินานัม อาทิโต ปญฺติ วิตถาเรตุม วุตตนฺติ ๑ เอวมิทัม อายสมฺตา
 อุปาลิตเถเรน ปฐมมหาสงคฺคิติกาลे วทนฺเตนาปิ อิมินา การเณน วุตตนฺติ เวทิตพพัม ๑ เอตตาวตา
 จ วุตตัม เยน ยथा ยสมฺมาติ อิมิสํ มาติกาปทานัม อตโถ ปกาลีโต โหติ ๑ อิทานิ ชาติตัม เยน
 จาภภูมิม ยตถ ปติภูจฺจิตถเจตเมตัม วตฺวา วิธินฺติ เอเตสํ อตถปฺปกาสนตถัม อิทัม วุจฺจติ ๑ ตัม ปเนตัม
 เตน สมเยน พุกุโธ ภควา เวรณชชายม วิหระตีติ เอวมาทิวจนปฏิมถตฺตนิทานัม วินยปิฎกัม เกน ชาติตัม
 เกนาภภูมิม กตถ ปติภูจฺจิตนฺติ ๑ วุจฺจเต ๑ อาทิโต ตาว อิทัม ภควโต สมมุขยา อายสมฺตา
 อุปาลิตเถเรน ชาติตัม ๑ ตสฺส สมมุขโต อปรินิพฺพุเตว ตถาคเต นพฺภิณญฺญาทิมะเทหิ อเนเกหิ
 ภิกขุสทสฺเสหิ ปรินิพฺพุเต ตถาคเต มหากสฺสปฺปมฺมุขเอหิ ฌมมสงฺคาหกตเถเรหิ ๑ เกนาภภูมฺนฺติ ๑
 ชมพุกุเป ตาว อุปาลิตเถรมาทิม กตฺวา อาจริยปรมฺปราย ยาว ตติยสงคฺคิติ ตาว อภภูมิม ๑

ธมฺโมติ เหตุ ๑ วุฑฺฒํ เหตุ เหตุมฺหิ ญาณํ ธมฺมปฏิสํภทาติ ๑ อตฺถิเตติ เหตุผลํ ๑
 วุฑฺฒํ เหตุ เหตุผล ญาณํ อตฺถิปฏิสํภทาติ ๑ เทสนาติ ปญฺญตฺติ ยถาธมฺมํ ธมฺมาภิลาปิตี
 อธิปฺปาโย ๑ ปฏิเวธติ อภิสมโย ๑ โส จ โลกียโลกุตฺตโร ๑ วิสยเต อสมฺเมหเต จ อตฺถานูรูป
 ธมฺเมสุ ธมฺมานูรูป อตฺถesu ปญฺญตฺติปธานูรูป ปญฺญตฺตีสู อวโพโธ ๑ อิทานิ ยสฺมา เอเตสุ
 ปิฏฺเฐสุ ยํ ยํ ธมฺมชาตมตฺถชาตํ วา โย จายํ ยถา ยถา ญาเปตฺตโพ อตฺถเ สุตฺตุนํ ญาณสฺส
 อภิมฺุโข โหติ ตถา ตถา ตตฺถตฺตชิตฺติกา เทสนา โย เจตฺถ อวิปริตาวโพธสงฺขาเต ปฏิเวธ
 สพฺพมุเปตํ อนุบฺจิตฺตกุลสฺสภารหิ ทฺวปฺปญฺเฐติ สสาทีติ มหาสมฺมุทฺโท วิย ทฺวฺเขคาพฺหํ
 อลพฺภาเนยฺยปติฏฺฐจฺจ ตสฺมา เอวมฺปิ เอกเมกสฺมี เอตฺถ จตฺตฺพิโรปิ คมฺภีรภาโว เวทิตฺตโพ ๑

เหตุ ชื่อว่า ธรรม ๑ สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า "ความรู้
 ในเหตุ ชื่อว่า ธมฺมปฏิสํภทา" ๑ ผลแห่งเหตุ ชื่อว่า อรรถ ๑ สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มี
 พระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า "ความรู้ในผลแห่งเหตุ ชื่อว่า อตฺถิปฏิสํภทา" ๑ บัญญัติ อธิบายว่า
 การสนทนาธรรมตามธรรม ชื่อว่า เทศนา ๑ การตรัสรู้ ชื่อว่า ปฏิเวธ ๑ ก็ปฏิเวธนั้น
 เป็นทั้งโลกียะและโลกุตระ ๑ คือความรู้ร่วมลงในธรรมตามสมควรแก่อรรถ ในอรรถตาม
 สมควรแก่ธรรม ในบัญญัติตามสมควรแก่ทางแห่งบัญญัติ โดยวิสัยและโดยความไม่มงาย ๑
 บัดนี้ ควรทราบคัมภีรภาพทั้ง ๔ ประการ ในปิฎกทั้ง ๓ นี้ แต่ละปิฎก แม้อย่างนี้ เพราะเหตุที่
 ธรรมชาติ หรืออรรถชาติ ไต ๆ ก็ดี อรรถที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ฟังให้ทราบ ย่อมเป็นอรรถ
 มีหน้าเฉพาะต่อญาณของนักศึกษาทั้งหลาย ด้วยประการใด ๆ เทศนา อันล่วงอรรถนั้น
 ให้กระจ่าง ด้วยประการนั้น ๆ นี้ได้ก็ดี ปฏิเวธคือความหยั่งรู้ไม่วิปริต ในธรรมอรรถและ
 เทศนาก็ได้ก็ดี ในปิฎกเหล่านี้ ธรรมอรรถเทศนาและปฏิเวธทั้งหมดนี้ อันบุคคลผู้มีปัญญา
 ทราบทั้งหลาย มิใช่ผู้มีกุศลสมภารได้ก่อสร้างไว้ ฟังหยั่งถึงได้ยากและมีที่ฟังอาศัยไม่ได้
 ดุจมหาสมุทรอันสัตว์ทั้งหลายมีกระต่ายเป็นต้นหยั่งถึงได้ยาก ฉะนั้น ๑

อิทานิ กสุม่า วุตตุนฺติ เอตถ วุจฺจเต ฯ ยสุม่า อยมายสุม่า มหากสฺสปตฺเถเรน นิทานํ ปุณฺณโฐ ตสุม่า เตน ตํ นิทานํ อาทิตฺตํ ปญฺติ วิตฺถาเรตฺตํ วุตตุนฺติ ฯ เอวมิทํ आयสุมตฺตา อุปาสิตฺเถเรน ปฐมมหาสงคฺตีกาเล วทเนตนาปี อิมินา การณฺน วุตตุนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ เอตตาวตฺตา จ วุตตํ เยน ยทา ยสุมตฺติ อิมลํ มาตีกापทานํ อตฺถ ปกาลิตฺโต โหติ ฯ อิทานิ ชาติํ เยน จาภุํ ยตฺถ ปตฺติฏฺฐิตฺถเจตเมตํ วตฺวา วิริฺนติ เอเตลํ อตฺถปฺปกาสนตฺถํ อิํ วุจฺจติ ฯ

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยในบทว่า "กล่าวไว้เพราะเหตุไร" นี้ต่อไป ฯ เพราะท่าน พระอุบาลีนี้ ถูกพระมหากัสสปเถระถามถึงนิทานแล้ว ฉะนั้น ท่านจึงได้กล่าวนิทานนั้น ให้พิสดารแล้วตั้งแต่ต้น ด้วยประการฉะนี้ ฯ คำเริ่มต้นนี้ บัณฑิตควรทราบว่ "ท่านพระอุบาลี-เถระ แม้เมื่อกล่าวในคราวทำสังคายนาใหญ่ครั้งแรกก็ได้กล่าวแล้วเพราะเหตุนี้" ด้วยประการ ฉะนี้ ฯ ก็ใจความแห่งบทมาติกาเหล่านี้ว่า "วุตตํ เยน ยทา ยสุม่า" ดังนี้ เป็นอันข้าพเจ้า ประกาศแล้ว ด้วยลำดับแห่งคำเพียงเท่านี้ ฯ บัดนี้ เพื่อจะประกาศเนื้อความ แห่งบทมาติกา เหล่านี้ว่า "ชาติํ เยน จาภุํ ยตฺถ ปตฺติฏฺฐิตฺถเจตเมตํ วตฺวา วิริ" บัณฑิตจึงกล่าวคำนี้ไว้ ฯ

ตัม ปเนตัม เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา เวรญชาโย วิหระตีติ เอวมาทิวจนปฏิมถฺตุนิทานัน วิษยปฏิกัม
เกน ชาริตัม เกนาภฺภู กตถ ปติภฺฐิตินฺติ ฯ วุจฺจเต ฯ อาทิโต ตาว อิทํ ภควโต สมฺมุขา
อายุสมฺตา อุปาลิตฺเถเรน ชาริตัม ฯ ตสฺส สมฺมุขโต อปรินิพฺพุเตว ตถาคเต จฟภิกฺขุญาทีเภาเทหิ
อเนเกหิ ภิกฺขุสฺสสฺสเสหิ ปรินิพฺพุเต ตถาคเต มหากสฺสปปมฺุเขหิ ฐมฺมสํคาหกตฺเถเรหิ ฯ
เกนาภฺภูนฺติ ฯ ชมฺพุทีเป ตาว อุปาลิตฺเถรมาที กตฺวา อาจริยปรมฺปราย ยาว ตติยสงฺคีติ ตาว
อภฺภู ฯ

[พระมหาเถระมีพระอุบาลีเป็นต้นนำพระวินัยปิฎกสืบต่อมา]

ถามว่า "ก็พระวินัยปิฎกนี้นั้น ซึ่งมีนิทานประดับด้วยคำมีอาทิ อย่างนี้ว่า 'เตน สมเยน
พุทฺโธ ภควา เวรญชาโย วิหระตี' ดังนี้ ใครทรงไว้ ? ใครนำสืบมา ? (และ) ตั้งมันอยู่แล้ว
ในบุคคลไหน ?" ฯ ข้าพเจ้าจะเฉลยต่อไป ฯ พระวินัยปิฎกนี้ ท่านพระอุบาลีเถระจำทรงไว้
ต่อพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในเบื้องต้นก่อน ฯ เมื่อพระตถาคตเจ้ายังไม่ปรินิพพาน
นั้นแล ภิกษุหลายพันรูป ต่างโดยได้อภิญญา ๖ เป็นต้น จำทรงไว้ต่อจากท่านพระอุบาลีเถระ
นั้น เมื่อพระตถาคตเจ้าปรินิพพานแล้ว พระธรรมสังคาคหกเถระทั้งหลาย มีพระมหากัสสป
เป็นประมุข ก็จำทรงกันต่อมา ฯ บทมาติกาว่า "เกนาภฺภู" นี้ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไป ฯ
ในชมพูทวีปก่อน พระวินัยนั้น นำสืบต่อมาโดยลำดับแห่งอาจารย์ ตั้งต้นแต่พระอุบาลีเถระ
จนถึงสังคายนาครั้งที่ ๓ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๗

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ เตนาคติ อนินยมนิทเทศวงษ์ ๗ ตสฺส สรูปเนน อวุตฺเตนปิ อปรภาเค อตฺถโต สิฑฺเธน
 เยนาคติ อิมินา วจเนน ปฏินิทฺเทโส เวทิตฺตํ ๗ อปรภาเค ทิ วินยปฺปณฺญตฺติยาจนฺเหตุภูโต
 ายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปรีวิตฺกโก สิฑฺโธ ๗ ตสฺมา เยน สมเยน โส ปรีวิตฺกโก อุทฺปาที เตน
 สมเยน พุฑฺโธ ภควา เวรณฺชาเย วิหริตฺติ เอวเมตฺถ สมนฺนฺโธ เวทิตฺตํ ๗ อโย ทิ สพฺพสฺมึปี
 วินเย ยุตฺติ ยทฺทํ ยตฺถ ยตฺถ เตนาคติ วุจฺจติ ตตฺถ ตตฺถ ปุพฺเพ วา ปจฺฉา วา อตฺถโต สิฑฺเธน
 เยนาคติ อิมินา วจเนน ปฏินิทฺเทโส กาทฺตํ ๗ ตตฺริทํ มุขมตฺตนิทสฺสนํ ๗ เตน ทิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุณํ สิฑฺधाปทํ ปณฺญาเปสฺสามิ เยน สุทฺธิเน เมธุนํ ธรรมํ ปฏฺิเสวี ยสฺมา ปฏฺิเสวี ตสฺมา
 ปณฺญาเปสฺสามีติ วุตฺตํ โหติ ๗ เวนฺนตฺวา ปุพฺเพ อตฺถโต สิฑฺเธน เยนาคติ อิมินา วจเนน
 ปฏินิทฺเทโส ยุตฺติ ๗ เตน สมเยน พุฑฺโธ ภควา ราชคฺเห วิหริตฺติ เยน สมเยน ฌนฺโถ
 กุมฺภการปฺตฺโต ฌนฺโถ ทารุณิ อทินฺนํ อาทียีติ เอวํ ปจฺฉา อตฺถโต สิฑฺเธน เยนาคติ อิมินา วจเนน
 ปฏินิทฺเทโส ยุตฺติ ๗

๒ อิติปิ โส ภควาติอาทิสฺส ปน อโย ตาว โยชนา โส ภควา อิติปิ อรหํ อิติปิ สมนฺมา-
 สมฺพุฑฺโธ ๗ เปฯ อิติปิ ภควาติ ๗ อิมินา จ อิมินา จ การเณนาติ วุตฺตํ โหติ ๗ อิทานิ
 วินยชฺรานํ สุตฺตนฺตณฺยโกสลลตฺถํ วินยสํวณฺณนารมฺเภา พุฑฺธคฺณปฏฺิสฺยุตฺตตาย ฌมฺมียา กถาย
 จิตฺตสมปทํสนฺตถณฺจ เอเตสํ ปทานํ วิตถารนฺเยน วณฺณนํ กริสฺสามิ ๗ ตสฺมา ยํ วุตฺตํ โส ภควา
 อิติปิ อรหฺนฺติอาทิ ตตฺถ อารกตฺตา อรินํ อวณฺญจ หตฺตตฺตา ปจฺจยาทินํ อรหฺตฺตา ปาปกรเณ
 รหาภาวติ อิมฺเห ตาว การเณทิ โส ภควา อรหฺนฺติ เวทิตฺตํ ๗ อารกา ทิ โส สพฺพกิเลสฺหิ
 สุวิหฺริวิหฺเร จฺิโต มคฺเคน สวสนานํ กิเลสานํ วิหฺริตฺตตฺตาติ อารกตฺตา อรหํ ๗ เต จาเนน
 กิเลสาร์โย มคฺเคน หตฺตาติ อรินํ หตฺตตฺตาปิ อรหํ ๗ ยํ เจตํ อวิชฺชาภวตฺตมฺหามยนํ
 ปุณฺญาทิกฺมิสฺซชารารํ ชรามรณฺเนมิ อาสวสฺมฺหยมเยน อกฺเขน วิชฺฌิตฺวา ติภวเรธ สมายฺชิตํ
 อนาทิกาลปฺวตฺตํ สํสารจกํ ตสฺสาเนน โปธิมณฺเฑ วิริยาเทหิ สีสฺสวฺวิยํ ปตฺติภฺจฺจาย สทฺธาหตฺถเณ
 กมฺมกฺขยกรํ ฌานฺนฺนฺรสุํ คเหตุวา สพฺเพ อรา หตฺตาติ อรานํ หตฺตตฺตาปิ อรหํ ๗ อถวา สํสารจกฺกนฺติ
 อนมตฺคคฺสํสารวณฺณํ วุจฺจติ ๗ ตสฺส จ อวิชฺชา นามิ มุลกตฺตา ชรามรณํ เนมิ ปรีโยสํนตฺตา เสสา
 ทส ฌมฺมา อรา อวิชฺชามุลกตฺตา ชรามรณฺปรียนฺตตฺตา จ ๗

เตนาคิ อนิยมนิทเทสจวนน์ ๑ ตสฺส สฺรุเปน อวุตเตนาปิ อปรภาเค อตฺถโต สิฑฺเธน
เยนาคิ อิมินา วจเนน ปฏินิทฺเทโส เวทิตฺตํ ๑ อปรภาเค ทิ วินยบฺปณฺณตฺติยาจณฺเหตฺตฺถโต
อายสฺมโต สารีปฺตฺตสฺส ปรีวิตฺกโก สิฑฺโธ ๑ ตสฺมา เยน สมเยน โส ปรีวิตฺกโก อุทฺปาทิ เตน
สมเยน พุทฺโธ ภควา เวรณฺชายํ วิหฺรตีติ เอวเมตฺถ สมฺพฺนฺโธ เวทิตฺตํ ๑ อยํ ทิ สพฺพสฺมีปิ
วินเย ยุตฺติ ยทิทํ ยตฺถ ยตฺถ เตนาคิ วุจฺจติ ตตฺถ ตตฺถ ปุพฺเพ वा ปจฺฉา वा อตฺถโต สิฑฺเธน
เยนาคิ อิมินา วจเนน ปฏินิทฺเทโส กาทฺตฺตํ ๑

บทว่า "เตน" เป็นคำแสดงออกโดยไม่เจาะจง ๑ บัณฑิตพึงทราบปฏินิเทศแห่งบทว่า
"เตน" นั้น ด้วยคำว่า "เยน" นี้ ซึ่งเป็นคำสรูปแม่ไม่กล่าวไว้ แต่สำเร็จได้โดยใจความ
ในกาลภายหลัง ๑ จริงอยู่ ความรำพึงของท่านพระสารีบุตร ซึ่งเป็นเหตุแห่งการทูลวิงวอน
ให้บัญญัติพระวินัย สำเร็จได้ในกาลภายหลัง ๑ เพราะเหตุฉะนั้น พึงทราบลัมพันธ์ในคำว่า
"เตน สมเยน" เป็นต้นนี้ อย่างนี้ว่า "ความรำพึงบั้นเกิดขึ้น โดยสมัยใด โดยสมัยนั้น พระผู้
มีพระภาคพุทธเจ้าเสด็จประทับที่เมืองเวรัญชา" ๑ จริงอยู่ วิธีนี้เป็นวิธีที่เหมาะสมในวินัย
ทั้งหมด คือ คำว่า "เตน" ท่านกล่าวไว้ในที่ใด ๆ ในที่นั้น ๆ บัณฑิตพึงทำปฏินิเทศด้วยคำว่า
"เยน" นี้ ซึ่งสำเร็จโดยใจความในกาลก่อนหรือภายหลัง ๑

ตตรี่ทำ มุขมตตนิทสสน์ ฯ เตน ทิ ภิกขเว ภิกขุณฺํ สิกขาปทํ ปญญาเปสฺสามิ เยน สุกฺทินฺ เณฺนํ
ธมฺมํ ปฏิเสฺวิ ยสฺมา ปฏิเสฺวิ ตสฺมา ปญญาเปสฺสามีติ วุตฺตํ โหติ ฯ เวนฺนตาว ปุพฺเพ อตฺถโต
สิทฺเธน เยนาคิ อิมินา วจเนน ปฏินิทฺเทโส ยุชฺชติ ฯ เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา ราชคฺเช วิหฺรติ
เยน สมเยน ฌนีโย กุมภการปฺตโต รมฺโณ ทารุณิ อทินฺนํ อาทียีติ เหวํ ปจฺจมา อตฺถโต สิทฺเธน
เยนาคิ อิมินา วจเนน ปฏินิทฺเทโส ยุชฺชตีติ ฯ

อุทาหรณ์พอเป็นทาง ในวิธีที่เหมาะสมตามที่กล่าวนั้นดังนี้ ฯ ภิกษุสุทิน เสพเมถุนธรรม
เพราะเหตุใด ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย
มีคำอธิบายว่า "ภิกษุสุทินเสพเมถุนธรรมเพราะเหตุใด เพราะเหตุนั้น เราจักบัญญัติ" ฯ
ปฏินิเทศ ย่อมเหมาะด้วยคำว่า "เยน" นี้ ซึ่งสำเร็จโดยใจความในกาลก่อน อย่างนี้ก่อน ฯ
ปฏินิเทศ ย่อมเหมาะด้วยคำว่า "เยน" นี้ ซึ่งสำเร็จโดยความในภายหลัง อย่างนี้ว่า "พระชนิยะ
บุตรนายช่างหม้อ ได้ถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ให้ คือไม้ทั้งหลายของพระราชชา โดยสมย์ใด
โดยสมย์นั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเสด็จอยู่ที่กรุงราชคฤห์" ฯ

อิติปิ โส ภควาติอาทีสุ ปน อยํ ตาว โยชนา โส ภควา อิติปิ อรหํ อิติปิ สมมา-
สมพุทฺโธ ฯเปฯ อิติปิ ภควาติ ฯ อิมินา จ อิมินา จ การณนาติ วุตฺตํ โหติ ฯ อิทานิ
วินยธรรณํ สุตฺตนฺตนยโกสลลตฺถํ วินยสํวณฺณนารมฺเภา พุทฺธคุณปฏิสํยุตฺตาย ฌมฺมียา กาย
จิตฺตสมฺปทํสํตถญฺจ เอเตสํ ปทานํ วิตุถารนเยน วณฺณนํ กริสฺสามิ ฯ

ก็ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า "อิติปิ โส ภควา" เป็นต้น มีโยชนาดังต่อไปนี้ก่อนว่า
"พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์เพราะเหตุนี้, เป็นสัมมาสัมพุทธะ
เพราะเหตุนี้, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เพราะเหตุนี้, เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว
เพราะเหตุนี้, เป็นผู้รู้แจ้งโลก เพราะเหตุนี้, เป็นผู้ฝึกบรูษที่ควรฝึกอย่างยอดเยี่ยม
เพราะเหตุนี้, เป็นครูสอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะเหตุนี้, เป็นผู้เบิกบานแล้ว
เพราะเหตุนี้, เป็นผู้จำแนกแจกธรรม เพราะเหตุนี้" ฯ มีอธิบายที่ท่านกล่าวไว้ว่า
"เพราะเหตุนี้และเหตุนี้" ฯ บัดนี้ จักกระทำการพรรณนาโดยนัยพิสดารแห่งบทเหล่านั้น
เพื่อความเป็นผู้ฉลาดในสุดต้นตอ และเพื่อรู้แจ้งแห่งจิต ด้วยธรรมิกถาอันประกอบด้วย
ด้วยพุทธคุณ ในวาระเริ่มต้นแห่งการสังวรธรรณาพระวินัยแห่งพระวินัยธรรทั้งหลาย ฯ

ตสุม่า ยัม วุตตัม โส ภควา อิติปิ อรหุติอาทิ ตตถ อารกตตะ อรึนํ อรานญจ หตตตะตา ปรุจฺจยาทีนํ
อรหตตะตา ปาปกรณ รหามาติ อิเมหิ ตาว การณเหติ โส ภควา อรหุติ เวทิตพฺโพ ฯ อารกา หิ
โส สพฺพกิเลสฺสํ สฺวิทฺฐวฺวิทฺฐวฺ สฺฐิตํ มคฺเคน สวาสนานํ กิเลสานํ วิทฺฐลิตตตะตาติ อารกตตะตา อรหํ ฯ
เต จาเนน กิเลสาร์โย มคฺเคน หตฺตาติ อรึนํ หตตตะตาปิ อรหํ ฯ

เพราะเหตุนั้น ฟังทราบวินิจฉัย ในคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น
เป็นพระอรหันต์แม้เพราะเหตุนี้" ดังนี้ เป็นต้น ฯ

[อธิบายพุทธคุณบทว่า อรหํ]

พระผู้มีพระภาคนั้น บัณฑิตฟังทราบว่า เป็นพระอรหันต์เพราะเหตุเหล่านี้ก่อน คือเพราะเป็น
ผู้ไกล และทรงทำลายข้าศึกทั้งหลาย และทรงหักกัจจกรทั้งหลาย เพราะเป็นผู้ควรแก่ปัจจัย
เป็นต้น เพราะไม่มีความลับในการทำบาป ฯ ความจริง พระผู้มีพระภาคนั้น เป็นผู้ไกล
คือทรงดำรงอยู่ในพระคุณอันไกลแสนไกล จากสรรพกิเลส เพราะทรงกำจัดเสียซึ่งกิเลส
ทั้งหลายพร้อมทั้งวาสนา ด้วยมรรค เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่า "อรหํ" เพราะเป็น
ผู้ไกล ฯ อนึ่ง ข้าศึกคือกิเลสทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคนั้น ทรงทำลายเสียแล้วด้วยมรรค
เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่า "อรหํ" แม้เพราะทรงทำลายข้าศึกทั้งหลายเสีย ฯ

ยี่ เจตํ อวิชชาวตณฺหามยนาถิ ปุณฺณาทิกอิสงฺขารารํ ชรามรณฺเนมิ อาสวสมฺมุทยมเยน อกุเขน
วิธุมิตฺวา ติภวเรถ สมนโยชิตํ อนาทิกาลปฺปวตฺตํ **สังสารจกฺกํ** ตสฺสเนน โปธิมณฺเฑเท วิริยาเทหิ
ลีลปฺปจฺฉวียํ ปตฺติภูจฺฉาย สทฺธาหตฺถเนน กมฺมกฺขยกรํ ญานฺนผลสุํ คเหตุวา สพฺเพ อรา หตฺตาติ อรานํ
หตฺตตฺตาปี อรทํ ฯ อถวา สังสารจกฺกนฺติ อนมตฺตคคฺลสังสารวฏฺฏํ วุจฺจติ ฯ ตสฺส จ อวิชฺชา นาถิ
มฺลुकตฺตา ชรามรณํ เนมิ ปรีโยสานตฺตา เสสา ทส ธมฺมา อรา อวิชฺชามฺลुकตฺตา ชรามรณปฺริยหตฺตตฺตา
จ ฯ

อนึ่ง ซึ่งทั้งหมด **แห่งสังสารจักร** มีดุมอันสำเร็จด้วยอวิชาและภวตันทา มีก่ากล่าวคือ
อภิสังขารมีบุญเป็นต้น มีกคือชรามรณะ อันร้อยไว้ด้วยเพลที่สำเร็จด้วยอาสวสมุทัย คุมเข้า
ไว้ในรถกล่าวคือภพสาม อันเป็นไปแล้ว ตลอดกาลหาเบื้องต้นมิได้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงยืนหยัดอยู่แล้วบนปลฐที่คือศีล ด้วยพระยुकลบาทคือพระวิริยะ ทรงถือพรสุคือญาน
อันกระทำซึ่งความสิ้นไปแห่งกรรม ด้วยพระหัตถ์คือศรัทธาทรงหักเสียได้แล้วในพระโพธิมณฑล
เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่า "อรท" แม้เพราะทรงหักก่าจักรเสีย ฯ

[สังสารวัฏ คือปฏิจจสมุปบาทเป็นปัจจยกัน]

อีกอย่างหนึ่ง สังสารวัฏมีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกว่า
"สังสารจักร" ฯ ก็ อวิชาเป็นดุมของสังสารจักรนั้น เพราะเป็นมูลเหตุ, มีชรามรณะเป็นก
เพราะเป็นที่สุด, ธรรม ๑๐ อย่างที่เหลือเป็นก่า เพราะมีอวิชาเป็นมูลเหตุ และเพราะ
มีชรามรณะเป็นที่สุด ฯ

ประโยค ป.ธ. ๗

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ วิชาหิ จ ปน จรณน จ สมฺปนฺนตฺตา วิชาจรณสมฺปนฺโน ๑ ตตฺถ วิชาตี ติสฺโสปี วิชา อฏฺฐปิ วิชา ๑ ติสฺโส ภยฆราวสุตฺเต วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพา ๑ อฏฺฐ อมพฏฺฐสุตฺเต ๑ ตตร หิ วิปฺสฺสนาญฺญาณน มโนมยิทฺธิยา จ สห ฉ อภิญญา ปรีคฺคเหตฺวา อฏฺฐ วิชา วุตฺตา ๑ จรณนฺติ สีสฺสวโร อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทวารตา โภชเน มตฺตถญฺจตา ชาคริยานุโยโค สตฺต สทฺธมฺมา จตฺตารี ฌานานีติ อิม ปรณฺธรส ฐมฺมา เวทิตพฺพา ๑ อิมเยว หิ ปรณฺธรส ฐมฺมา ยสฺมา เอเตหิ จรติ อริยสวโร คจฺจติ อมตํ ทิสํ ตสฺมา จรณนฺติ วุตฺตา ๑ ยถา ๑ อิท มหานาม อริยสวโร สีสฺวา โหตีติ ๑ วิตถาโร ๑ ภควา อิมายิ วิชาหิ อิมินา จ จรณน สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ วิชาจรณสมฺปนฺนํ ๑ ตตฺถ วิชาสมฺปทา ภควโต สพฺพญฺจตํ ปุเรตฺวา จิตฺตา ๑ จรณสมฺปทา มหาคารุณิกตํ ๑ โส สพฺพญฺจตาย สพฺพสฺตฺตํ อตฺถนตฺถํ ญฺตฺวา มหาคารุณิกตาย อนตฺถํ ปริวชฺเชตฺวา อตฺถ นโยเชติ ยถาตํ วิชาจรณสมฺปนฺโน ๑ เตนสฺส สวกา สุปฺปฏิปนฺนา โหนฺติ โน ทุปฺปฏิปนฺนา วิชาจรณวิปนฺนํ สวกา อตฺตฺนตฺตปาทยे วีย ๑

๒ โสภณคฺคณตฺตา สุนฺหโร ฐานํ คตฺตตฺตา สมฺมา คตฺตตฺตา สมฺมา จ คตฺตตฺตา สุคโต ๑ คมณฺปิ หิ คตฺนฺติ วุจฺจติ ๑ ตถจ ภควโต โสภณํ ปรีสุทฺธมฺนวชฺชํ ๑ กิ ปน ตนฺติ ๑ อริยมคฺโค ๑ เตน เทส คมเนน เขมํ ทิสํ อสฺชชฺมานิ คโตติ โสภณคฺคณตฺตา สุคโต ๑ สุนฺทรธฺเจส ฐานํ คโต อมตํ นิพฺพานนฺติ สุนฺหโร ฐานํ คตฺตตฺตปิ สุคโต ๑ สมฺมา จ คโตติ สุคโต เตน เตน มคฺเคน ปหิเน กิเลสํ ปฺน อปฺจจาจฺจณฺโต ๑ วุตฺตญฺเจตํ โสตาปตฺติมคฺเคน ยะ กิเลสํ ปหิเน เต กิเลสํ น ปฺเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาจฺจณฺตีติ สุคโต ๑ ๒ อรหตฺตมคฺเคน ยะ กิเลสํ ปหิเน เต กิเลสํ น ปฺเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาจฺจณฺตีติ สุคโตติ ๑ สมฺมา วา คโต ทิปฺกรปาทมฺูลโต ปฏฺติ ยาว โฟธิมฺนฺทา ตาว สมตฺตีสฺปารมิปฺริตฺตาย สมฺมาปฺฏิปตฺติยา สพฺพโลกสฺส หิตฺสุขเมว กโรนฺโต สสฺสตํ อจฺเจทํ กามสฺสํ อตฺตกิลมณฺตฺติ อิม จ อนฺเต อนฺปคจฺจณฺโต คโตติ สมฺมา คตฺตตฺตปิ สุคโต ๑ สมฺมา เจส คตฺติ ยุตฺตญฺจฺจเน ยุตฺตเมว วาจํ ภาสตีติ สมฺมา คตฺตตฺตปิ สุคโต ๑

วิชาหิ จ ปน จรณน จ สมปนฺนตฺตา วิชาจรณสมปนฺโน ๑ ตตถ วิชาติ ติสฺโสปี
วิชา อฏฺฐปิ วิชา ๑ ติสฺโส ภยฆราวสุตฺเต วุตฺตนฺเยเนว เวทิตพฺพา ๑ อฏฺฐ อมพฏฺฐสุตฺเต ๑
ตตร หิ วิปัสสนาญาณน มโนมยิทธิยา จ สห ฉ อภิญญา ปรีคฺคเหตฺวา อฏฺฐ วิชา วุตฺตา ๑
จรณนฺติ สีสํวโร อินฺทริเยสุ คฺคตฺตพฺวารตา โภชนน มตฺตถญฺจตา ชาคริยานุโยโค สตฺต สทฺธมฺมา
จตฺตาริ ฉานานีติ อิม ปณฺณรส ธมฺมา เวทิตพฺพา ๑

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคนี้ ชื่อว่าผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ก็เพราะทรง
เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ๑ ในวิชาและจรณะนั้น วิชา ๓ ก็ดี วิชา ๘ ก็ดี ชื่อว่า
วิชา ๑ วิชา ๓ พึงทราบ ตามนัยที่ตรัสไว้ในภยฆราวสุตฺตนั้นแล ๑ วิชา ๘ ในอัมพฏฺฐ-
สุตฺต ๑ ก็ในวิชา ๓ และวิชา ๘ นั้น วิชา ๘ พระองค์ ตรัสประมวลอภิญญา ๖
กับวิปัสสนาญาณและมโนมยิทธิเข้าด้วยกัน ๑ ธรรม ๑๕ นี้ คือ สีสังวร ความเป็นผู้มีทวาร
อันคุ้มครองแล้ว ในอินทรีย์ทั้งหลาย ความเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ชาคริยานุโยค
สังฆธรรม ๗ ฉาน ๔ พึงทราบว่าชื่อว่าจรณะ ๑

อิมเมเยว หิ ปณฺณรส ฐมฺมา ยสฺมา เอเตหิ จรติ อริยสาวโก คจฺจนฺติ อมตํ ทิสํ ตสฺมา จรณฺหฺติ
วฺตุตา ฯ ยถาห ฯ อิธ มหานาม อริยสาวโก สีสฺวา โหตีติ ฯ วิตุถาโร ฯ ภควา อิมํหิ วิชฺชาหิ
อิมินา จ จรณฺณ สมนฺนาคโตะ เตน วุจฺจติ วิชฺชาจรณสมฺปนฺเนติ ฯ ตตฺถ วิชฺชาสมฺปทา ภควโตะ
สพฺพญฺญตํ ปฺรเวตฺวา จฺฐิตา ฯ จรณสมฺปทา มหาคารุณิกตํ ฯ โส สพฺพญฺญตาย สพฺพสฺตตฺตานํ

จริงอยู่ ธรรม ๑๕ นี้แหละ พระองค์ตรัสเรียกว่าจรณะ เพราะเหตุที่ เป็นเครื่องดำเนิน
คือเป็นเครื่องไปสู่ทิศ คืออมตธรรม ของพระอริยสาวก ฯ เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาค
ตรัสไว้ว่า "ดูก่อนมหานาม! พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีศีล" ดังนี้เป็นต้น ฯ
ผู้ศึกษาพึงทราบความพิสดาร ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกอบด้วยวิชาเหล่านี้
และด้วยจรณะนี้ เพราะฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่า "ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ" ฯ ในความ
ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะนั้น ความถึงพร้อมด้วยวิชา ยังความที่พระผู้มีพระภาคเป็น
พระสัมพันธัญญ์ให้เต็มอยู่ ฯ ความถึงพร้อมด้วยจรณะ ยังความที่พระองค์เป็นผู้ประกอบ
ด้วยพระมหารุณฺหาให้เต็มอยู่ ฯ พระผู้มีพระภาคนั้น ทรงรู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์และ
มิใช่ประโยชน์แก่สรรพสัตว์ ด้วยความเป็นสัมพันธัญญ์

อตถกานตถ์ ญุตวา มหาคารุณิกตาย อนตถ์ ปริวชเชตวา อตถเถ นโยเซติ ยถาตํ วิชชาจรณสมปนโน ๑
เตนสฺส สวากา สุปฺภิปนฺนา โหนติ โน ทุปฺภิปนฺนา วิชชาจรณวิปนฺนาํ สวากา อตฺตนตฺปาโย
วีย ๑

โสภณคฺคมนตรี สุนฺทรํ ฐานํ คตตฺตา สฺมมา คตตฺตา สฺมมา จ คตตฺตา สฺคโต ๑
คฺคมนตรี ทิ คตฺนติ วุจฺจติ ๑ ตถจ ภาควโต โสภณํ ปริสุทฺธมนวชฺชํ ๑ ก็ ปน ตฺนติ ๑
อริยมคฺคเ ๑ เตน เหนส คฺคมนตรี เขมํ ทิสํ อสฺชชฺมาโน คโตติ โสภณคฺคมนตรี สฺคโต ๑
สฺนฺทรณฺเจส ฐานํ คโต อมตํ นิพฺพานฺติ สุนฺทรํ ฐานํ คตตฺตาปิ สฺคโต ๑ สฺมมา จ คโตติ
สฺคโต เตน เตน มคฺเคน ปทีเน กิเลสํ ปฺน อปฺจจาจฺจนฺโต ๑

แล้วทรงเว้นสิ่งที่มีประโยชน์เสีย ด้วยความเป็นผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา ทรงชักนำ
ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมือนอย่างผู้ที่ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะจะนั้นแล ๑ เพราะเหตุนี้
เหล่าสาวกของพระผู้มีพระภาคนั้น จึงเป็นผู้ปฏิบัติดี หาเป็นผู้ปฏิบัติชั่วไม่, พวกสาวก
ของพระผู้มีพระภาคนั้นหาเป็นผู้ปฏิบัติชั่ว เหมือนอย่าง เหล่าสาวกของพวกบุคคลผู้มีวิชา
และจรณะวิบัติ ทำตนให้เดือนร้อนเป็นต้น จะนั้นไม่ ๑

[อรรถาธิบายพระพุทฺธคุณบทว่า สฺคโต]

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สฺคโต เพราะภาวะที่ทรงดำเนินไปงาม
เพราะภาวะที่เสด็จไปยังสถานที่ดี เพราะภาวะที่เสด็จไปโดยชอบ และเพราะภาวะที่ตรัสไว้
โดยชอบ ๑ ก็ แม้ คฺคมนตรี จะกล่าวว่า คตํ ก็ได้ ๑ และการทรงดำเนินนั้น ของพระผู้มีพระภาค
งดงาม บริสุทฺธิทาโทษมิได้ ๑ ก็การทรงดำเนินนั้นได้แก่อะไร ? ๑ ได้แก่ทางอันประเสริฐ ๑
ก็พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เสด็จไปได้ยังทิศอันเกษม ไม่ข้องขัดด้วยการเสด็จไปนั้น
เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า สฺคโต เพราะภาวะที่ทรงดำเนินไปงาม ๑ อนึ่ง พระองค์
เสด็จไปยังสถานที่ดี คืออมตนิพพาน เพราะจะนั้น จึงทรงพระนามว่า สฺคโต แม้เพราะเสด็จ
ไปยังสถานที่ดี ๑ อนึ่ง พระองค์เสด็จไปโดยชอบ เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า สฺคโต
เพราะไม่กลับมาหาเหล่ากิเลสที่มรรคนั้น ๆ ละได้แล้ว ๑

วุดตญเจตํ โสตาปัตติมคฺเคน เย กิเลสํ ปหีนา เต กิเลสํ น ปฺเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉตีติ
สุคโต ฯ๒๑ อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสํ ปหีนา เต กิเลสํ น ปฺเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉตีติ
สุคโตติ ฯ สมฺมา วา คโต ที่ปฺงกรปาหฺมุโลติ ปฏฺติ ยาว โปธิมณฺธา ตาว สมตฺตีสปารมิปุริตฺตาย
สมฺมาปฏิปตฺติยา สพฺพโลกสฺส หิตสุขเมว กโรนฺโต สสฺสํ อจฺเจทํ กามสฺสํ อตฺตกิลมณฺหิติ อิมํ จ
อนฺเต อนฺุปกจฺฉนฺโต คโตติ สมฺมา คตฺตตฺตาปี สุคโต ฯ สมฺมา เจส คทฺติ ยุตฺตมฺมฺจฺฉานํ ยุตฺตเมว
วาจํ ภาสตีติ สมฺมา คทฺตตฺตาปี สุคโต ฯ

สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า "พระองค์ทรงพระนามว่า สุคโต เพราะอรรถว่าไม่กลับมา
ไม่คืนมา ไม่หวนกลับมาหา เหล่ากิเลสที่โสดาปัตติมรรคละได้แล้ว ฯ๒๑ พระองค์ทรง
พระนามว่า สุคโต เพราะอรรถว่า ไม่กลับมา ไม่คืนมา ไม่หวนกลับมาหา เหล่ากิเลส
ที่อหัตตมรรคละได้แล้ว" ฯ อีกประการหนึ่ง พระองค์เสด็จไปโดยชอบ คือเสด็จไปทรงกระทำ
ประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่โลกทั้งหมดย่างเดียว ด้วยการปฏิบัติชอบที่ทรงบำเพ็ญมา
ด้วยอำนาจพระบารมี ๓๐ ทัศ กำหนดจำเดิมตั้งแต่แทบพระบาทของพระพุทธที่บังกรจนถึง
ควงไม้เพ็ชร์ และไม่เสด็จเข้าไปใกล้ส่วนสุดเหล่านี้คือ 'เรื่องเที่ยง เรื่องขาดสูญ ความสุขในกาม
ความทำตนให้ลำบาก' เพราะเหตุนั้น จึงทรงพระนามว่า สุคโต แม้เพราะเสด็จไปโดยชอบ ฯ
อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสไว้โดยชอบ คือตรัสพระวาจา ที่ควร ในฐานะที่ควร
เท่านั้น เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า สุคโต แม้เพราะตรัสโดยชอบ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๗

แปล มคอธเป็นไทย

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ อนิจฺฉริยံ วา เอตํ ยวาทํ อชฺช สพฺพญฺญตฺตปฺตโต เหวรูปี นปฺจจการารทํ ปุคฺคลํ น
ปฺสฺสามิ ฯ อปิจ โข ยทาปาหํ สมฺปตฺติชาโตว อุตฺตเรนภิมฺโฆ สตฺตปทวฺติททาเรน คณฺตฺวา สกัลลํ
ทสฺสทสฺสโลกชาตุมฺ โอลฺลเกสฺสึ ตทาปิ เอตสฺมึ สทฺเวกาทิมฺเท โลเก ตํ ปุคฺคลํ น ปฺสฺสามิ ยมทํ
อภิฺวาทยเยยํ วา ปจฺจจุญฺญเยยํ วา อาสเนน วา นิมฺนฺเตยเยยํ ฯ อถ โข มํ โสฬสฺกปฺปสทฺสฺสาฎโก
ชฺเฌนอสวมหาพฺรหฺมาปิ อนฺชลี ปคฺคเหตฺวา ตุมฺ โลเก มหาบุรฺสี เตวฺ สทฺเวกสฺส โลกสฺส อคฺโค จ
เชฏฺโฐ จ เสฏฺโฐ จ นตฺถิ ตยา อุตฺตริตโรติ สวชฺชาตฺโสมนสฺโส ปฏิมานเอสฺสิ ฯ ตทาปิ จาทํ อตฺตนา
อุตฺตริตฺรํ อปฺสฺสนฺโต อาสภี วาจํ นิจฺจาเรสฺสิ อคฺโคหฺมสฺมิ โลกสฺส เชฏฺโฐหฺมสฺมิ โลกสฺส เสฏฺโฐหฺมสฺมิ
โลกสฺสสฺติ ฯ เหวํ สมฺปตฺติชาตฺสสฺปิ มยทํ อภิฺวาทนาทฺริโท ปุคฺคโล นตฺถิ ฯ สุวาทํ อิทาณิ
สพฺพญฺญตฺตปฺตโต กํ อภิฺวาทยเยยํ วา ฯ เปฯ อาสเนน วา นิมฺนฺเตยเยยํ ตสฺมา ตุมฺ พฺราหฺมณฺณ มา
ตเถกตา เหวรูปี นปฺจจการํ ปฏฺญยิตฺถ ยํ ทิ พฺราหฺมณฺณ ตเถกโต อภิฺวาทยเยย วา ฯ เปฯ อาสเนน
วา นิมฺนฺเตยเยย มฺหฺธาปิ ตสฺส ปุคฺคลสฺส รตฺติปริโยसानเณ ปริปากฺสิถิลพฺนธฺนํ วนฺญา ปมฺตตํ
ตาลผลมฺิว คิวโต ปจฺฉิซฺชิตฺวา สทฺสา ว มฺยิมํ วิปเตยเยย ฯ

๒ วสฺสิจฺฉริตฺตนิ มฺสาวาทปิสฺสุณฺวาจนฺรฺสาจสฺมฺพปฺลาปเจตนา เวทิตฺตพฺพา ฯ มโนทฺวจฺฉริตฺตนิ
อภิฺชฺญาพฺยาปาหมิจฺฉาทิมฺญฺลฺลฺโย เวทิตฺตพฺพา ฯ รฺฐเปตฺวา เต ฐมฺเม อวเสสา อกฺกุสลา ฐมฺมา อเนกวิทิตา
ปาปากา อกฺกุสลา ฐมฺมาติ เวทิตฺตพฺพา ฯ ปุณฺ พฺราหฺมโณ เตวฺ อภิฺวาทนาทิกมฺมํ ภควติ อปฺสฺสนฺโต
อิมํ อากมฺมํ อยํ โลกตฺนฺติ โลกปฺปเวณิ อุจฺฉิซฺชิตฺติ มณฺญฺมาเนน ภควนฺตํ อฺจฺฉเวทวาทิตี อาท ฯ
ภควา ปน ยสฺมา อญฺฺจ โลกสทฺทจิตฺตฺตฺตฺปาเทสฺสุ ปญฺจกามคฺคฺมิภราคฺสฺส ทฺวิสฺสุ อกฺกุสลจิตฺเตสฺสุ
อุปฺปชฺชมานกโรสฺสฺส จ อนฺนาคามิมฺคเคน อฺจฺฉเวทํ วทิตี สพฺพากุสฺลสฺมภวสฺส ปน นิร์วเสสฺส
มโหสฺส อรทตฺตมคฺเคน อฺจฺฉเวทํ วทิตี รฺฐเปตฺวา เต ตโย อวเสสานํ ปาปากานํ อกฺกุสลานํ ฐมฺมานํ
ยถานูรูปํ จตฺตฺติ มคฺเคหิ อฺจฺฉเวทํ วทิตี ตสฺมา ตํ อฺจฺฉเวทวาทํ อตฺตนิ สมฺปสฺสฺมาเน อปฺรํ ปริยายํ
อนฺุชานาติ ฯ ปุณฺ พฺราหฺมโณ ชิคุจฺฉติ มณฺญฺเย สมฺโณ โคตโม อิทํ วโยวฺชฺชิตฺวานํ อภิฺวาทนาทิ-
กุลสฺมฺทาจารกมฺนฺเตน น ตํ กโรตฺติ มณฺญฺมาเนน ภควนฺตํ เชคฺฉฉิจฺฉิตี อาท ฯ

อนจรรย์ วา เอตํ ยวาทํ อชฺช สัพพญตฺตปตฺโต เอวรูปํ นิปจฺจการารทํ ปุคฺคํ น
ปสฺสामी ฯ อปิจ โข ยทาปาหํ สมฺปติชาไตฺว อุตฺตเรนภิมฺโข สตฺตปทวิตฺติทาเรน คนฺตฺวา สกฺลํ
ทสฺสทสฺสโลกชาตฺุ โอลฺลเกสี ตทาปิ เอตสฺมี สเทวาทิเภาเท โลเก ตํ ปุคฺคํ น ปสฺสामी ยมฺหํ
อภิฺวาเทยฺยํ วา ปจฺจุญฺญุชฺชเยยฺยํ วา อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยํ ฯ อถโฆ มํ โสฬสฺกปฺปสฺสทสฺสายุโก
ชีณาสวมหาพรหมาปิ อญฺชลี ปคฺคเหตุวา ตฺวํ โลเก มหาบุริโส ตฺวํ สเทวกสฺส โลกสฺส อคฺโค จ
ชฺชวุโฐ จ เสฏฺฐโฐ จ นตฺถิ ตยา อุตฺตริตโรติ สยฺชาตโสมนสฺโส ปฏิมานสิ ฯ

อีกอย่างหนึ่ง ข้อที่เราได้บรรลุความเป็นลัทธิปัญญาในวันนี้ ไม่เล็งเห็นบุคคลผู้ที่ควรทำ
การนอบน้อมเห็นปานนั้น ไม่น่าอัศจรรย์เลย ฯ อีกประการหนึ่งแล แม้ในกาลใด เราเกิด
ได้ครู่หนึ่งเท่านั้น ก็ผินหน้าไปทางด้านทิศอุดร เดินไปได้ ๗ ก้าว แล้วได้ตรวจดูหมื่นโลกชาต
ทั้งสิ้น, แม้ในกาลนั้น เราก็มิได้เล็งเห็นบุคคลที่เราควรกราบไหว้ ควรลูกรับหรือควรเชื่อเชิญ
ด้วยอาสวะ ในโลกต่างโดยประภทมิเทวโลกเป็นต้นนี้เลย ฯ คราวนั้นแล ถึงทำวมหาพรหม
ผู้เป็นพระชีณาสพ ซึ่งมีอายุได้หนึ่งหมื่นหกพันกับ ก็ได้ประคองอัญชลี เกิดความโสมนัส
ต้อนรับเราว่า ท่านเป็นมหาบุรุษในโลก, ท่านเป็นผู้เลิศ เจริญที่สุด และประเสริฐที่สุดแห่งโลก
พร้อมทั้งเทวโลก, บุคคลผู้เยี่ยมกว่าท่าน ย่อมไม่มี ฯ

ตทาบิจาหํ อุตตนา อุตตริตรํ อปสฺสนโต อาสภี วาจํ นิจฺจาเรสี อคฺโคทมฺสมิ โลกฺสฺส เสฏฺฐโหมสมิ โลกฺสฺส เสฏฺฐโหมสมิ โลกฺสฺสชาติ ฯ เอวํ สมฺปติชาตฺสฺสาปิ มยฺหํ อภิวาทนาทริเท ปุคฺคโล นตฺถิ ฯ สุวาทํ อิทานิ สพฺพพญฺตปฺปตฺโต กํ อภิวาเทยฺยํ วา ฯเปฯ อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยํ ตสฺมา ตวํ พฺราหฺมณ มา ตถาคตา เอวรूपิ นิปจฺจกาเร ปฏฺฐยิตถ ยํ ทิ พฺราหฺมณ ตถาคโต อภิวาเทยฺย วา ฯเปฯ อาสเนน วา นิมนฺเตยฺย มุทฺธาปิ ตสฺส ปุคฺคลสฺส รตฺติปริเยสฺสานे परिปากสิถิลพฺพณํ วณฺฺญา ปมฺุตตํ ตาลผลมิว คีวโต ปจฺจชิชฺชิตฺวา สทฺสาว ภูมियํ วิปเตยฺย ฯ

อนึ่ง แม่ในกาลนั้น เราเมื่อไม่เล็งเห็นบุคคลผู้เยี่ยมกว่าตน จึงได้แปลงอภิวาจาว่า "เราเป็นยอดแห่งโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดแห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดแห่งโลก" ดังนี้ ฯ บุคคล ผู้ที่ควรแก่สามิจักรมมีการกราบไหว้เป็นต้น ของเราแม่ผู้เกิดได้ครู่เดียว ยังไม่มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ บัดนี้ เรานั้นได้บรรลุความเป็นสัพพัญญูแล้ว จะพึงกราบไหว้ พึงลูกรับ หรือพึงเชื่อเชิญใครด้วยอาสนะเล่า ? ดูก่อนพราหมณ์ ! เพราะเหตุนั้น ท่านอย่าได้ปรารถนา การทำความนอบน้อมเห็นปานนั้น จากตถาคตเลย, ดูก่อนพราหมณ์ ! เพราะว่า ตถาคต พึงกราบไหว้ พึงลูกรับ หรือพึงเชื่อเชิญบุคคลใดด้วยอาสนะ, แม้อริษยะของบุคคลนั้น พึงขาด จากคอตกลงไปบนพื้นดิน โดยเร็วพลันทีเดียว ดูผลตาลที่มีเครื่องผูกหย่อนเพราะแก่ห่อมห่อนจากขั้วในที่สุดแห่งราตรี ฉะนั้น" ฯ

วชิ์ทุจจจริตนุติ มุสสาวทปิสุณาวาจพรุสววจสมุขปปลापเจตนา เวทิตพुषा ๑ มโนทุจจจริตนุติ
อภิขุณนพुषापทมิजजातिगुणियो वेतितपुषा ๑ ฐुपेतुवा ते ढुमे ओवसेसा ओकुसला ढुमा ओनेกविहिता
पापका ओकुसला ढुमाति वेतितपुषा ๑ पुन पुराहुमणे तुमे ओविवाहनतिकुमु ढावति ओपसुनुโต
ओम ओाकुमु ओय ओगतनुति ओगपुवेणि ओजुजिषुत्ति मुणुणुमाने ढावनुत् ओजुजेत्वातोति ओाह ๑

เจตนาในการพูดเท็จ การพูดล้อเสียด พูดคำหยาบและพูดเพื่อเจ้า ฟังทราบว่
วชิ์ทุจจริต ๑ ความโลภอยากได้ ความปองร้าย ความเห็นผิด ฟังทราบว่ มโนทุจจริต ๑
ओकुศลธรรมทั้งหลายที่เหลื่อ เว้นธรรมเหล่านั้นเสื่อ ฟังทราบว่ "ओकुศลธรรมอันลามก
มีส่วนมิใช่น้อย" ๑

[เวรัณุชพราหมณ์กล่าวหาพระพุทของค์ว่เป็นผู้กล่าวการขาดสุญ]
พราหมณ์ไม่เห็นกรรมมีการกราบไหว้เป็นต้นนั้นแล ในพระผู้มีพระภาคเจ้า เข้าใจว่ "อาศัย
พระผู้มีพระภาคเจ้านี้ แบบแผนประเพณีของโลกนี้ ก็จักขาดสุญ" จึงกล่าว กะพระผู้มี
พระภาคเจ้าอีกว่ "พระโคตมผู้เจริญ เป็นผู้กล่าวการขาดสุญ" ๑

ภควา ปน ยสุมา อฏฐ โลกสหคตจิตตูปปาเทสุ ปญจกามคุณิกราคสสุ ทวีสุ อกุศลจิตเตสุ
อุปชชฆมานกโทสสุ จ อนาคามิมคเคน อุจฺเจทํ วทติ สพฺพากุสลสมภวสุ ปน นิรวเสสสุ
โมหสุ อรหตฺตมคเคน อุจฺเจทํ วทติ ฐฺเปตฺวา เต ตโย อวเสสํ ปาปกานํ อกุสลาณํ ฆมฺมานํ
ยถานูรูปํ จตุทฺติ มคฺเคทฺติ อุจฺเจทํ วทติ ตสฺมา ตํ อุจฺเจทฺวาทํ อตฺตนิ สมฺปฺลฺสฺมาโน อปรํ ปริยาเย
อนุชานาติ ฯ ปน พฺราหฺมโณ ชิคฺคฺจฺจติ มณฺเณ สมโณ โคตโม อิทํ วิยฺยฺยชฺชานํ อภิวาทนาทฺติ-
กุสลมฺหาจารกมฺนเตน น ตํ กโรตฺตีติ มณฺเณ โภจฺจติ ภควนฺตํ เชคฺคฺจฺจติ อาท ฯ

แต่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพิจารณาเห็นการกล่าวการขาดสูญนั้น (มีอยู่) ในพระองค์
เพราะพระองค์ตรัสการขาดสูญแห่งวาระอันเป็นไปในกามคุณ ๕ ในจิตตูปปาทอันสหคต
ด้วยโลภะ ๘ ดวง และโทสะอันบังเกิดขึ้นในอกุศลจิต ๒ ดวง ด้วยอนาคามิมรรค
หนึ่ง ตรัสการขาดสูญ แห่งโมหะอันเกิดแต่อกุศลทั้งหมดไม่มีเหลือ ด้วยอรหัตตมรรค
ตรัสการขาดสูญแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่เหลือ นอกจากโลภะ โทสะ โมหะ ทั้ง ๓ นั้น
ด้วยมรรค ๔ ตามสมควร จึงทรงรับรองบรรยายอื่นอีก ฯ

[เวรัญชพราหมณ์กล่าวหาพระพุทธองค์ว่าเป็นผู้รังเกียจ]

พราหมณ์เข้าใจว่า "พระสมณโคตม ชะรอย จะทรงรังเกียจกรรมคือมารยาทสำหรับสกุล
มีการกราบไหว้เหล่าชนผู้เจริญวัยเป็นต้นนี้ เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงไม่ทรงกระทำกรรมนั้น"
จึงกล่าวกะพระผู้มีพระภาคอีกว่า "พระโคตม ผู้เจริญ เป็นผู้รังเกียจ" ฯ

ประโยค ป.ธ. ๗

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ เหว่ อากคกาลโต ปฏุลฺลย อรสรูปตาทิหิ อฏฺฐุหิ อุกโกสวตฺถุหิ อุกโกสนฺตมฺปิ พฺราหฺมณํ
ภควา ฐมฺมิสฺสโร ฐมฺมราชา ฐมฺมสํมึ ตถาคโต อนุกมฺปาย สิตฺเลเนว จกฺขุหา โอลฺเกนฺโต ยํ
ฐมฺมธาทํ ปฏฺวิชฺฌิตฺวา เทสนาวิลาสปรตฺโต โหติ ตสฺสา ฐมฺมธาทฺยา สุปฏฺวิทฺชตฺตา วิคตฺพลาทเก
อนฺตลิกฺเข สมฺพุกฺคโต ปุณฺณจฺนฺโท วีย สรทกาเล สฺริโย วีย จ พฺราหฺมณฺสฺส ทฺยนฺธการํ
วิธมนฺโต ตานิเยว อุกโกสวตฺถุหิ เตน เตน ปริยาเยน อญฺญธา ทสฺเสตฺวา ปุณฺปิ อตฺตโน
กรุณฺวาปฺมวํ อฏฺฐุหิ โลกฐมฺเมหิ อกมฺปิยาเวเน ปฏฺฐิตฺทํ ตาทิคฺคณฺลกฺขณํ ปฏฺฐิวีสฺมจิตฺตํ
อกุปรฐมฺมตฺถจ ปกาเสนฺโต อยํ พฺราหฺมโณ เกวลํ ปลิตฺสิรชฺฌนฺททฺวลิตฺตจตาทิหิ อตฺตโน
วฺชฺฌมวํ สญฺชานาติ โน จ โข ชานาติ อตฺตนาํ ชาติยา อนุกตํ ชราย อนุสฺมํ พฺยธินา อภิกฺขุํ
มรณฺเนน อพฺภาทํ วมฺมฺชานฺนฺตํ อชฺช มริตฺวา ปุณฺ เสว อุตฺตนาสนฺยทวารกภาวคฺคณฺนิยํ มนฺนฺเตน โข
ปน อุกฺสาเสน มม สนฺติกํ อากโต ตทสฺส อากมฺนํ สาทถกํ โหตฺตุติ จินฺเตตฺวา อิมสฺมึ โลก
อตฺตโน อปฏฺฐิสฺมํ ปุเรชาตวํ ทสฺเสนฺโต เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณฺธาติอาทินา นเยน พฺราหฺมณฺสฺส
ฐมฺมเทสนํ วชฺฌเมสิ ฯ

๒ วิวิจฺเจว กามะหิติ กามะหิ วิวิจฺจิตฺวา วินา หุตฺวา อปสฺกฺกิตฺวา ฯ โย ปนายเมตฺถ
เอวการโ ส นียมตฺถเอติ เวทิตฺพุโพ ฯ ยสฺมา จ นียมตฺถเอ ตสฺมา ตสฺมึ ปฐฺมชฺฌานํ อฺปสฺมปชฺช
วิหฺรณฺสมเย อวิชฺชมานานมฺปิ กามานํ ตสฺส ปฐฺมชฺฌานสฺส ปฏฺฐิปกฺขวํ กามปริจฺจาเคเนว จสฺส
อธิคฺมํ ทีเปติ ฯ กถํ ฯ วิวิจฺเจว กามะหิติ เหว่ หิ นียเม กรียมาเน อิทํ ปญฺญาติ นฺนิมฺสฺส
ฉานสฺส กามา ปฏฺฐิปกฺขวตา เยสุ สติ อิทํ นปฺวตฺตติ อนฺธกาเร สติ ปทึไป วีย เตลํ
ปริจฺจาเคเนว จสฺส อธิคฺโม โหติ เอริมฺตฺริปริจฺจาเคน ปาริมฺตฺริสฺเสว ตสฺมา นียมํ กรโธตีติ ฯ ตตฺถ
ลียา กสฺมา ปเนส ปุพฺพปเทเยว วุตฺโต น อุตฺตรปเท กิ อุกฺสเลหิ ฐมฺเมหิ อวิวิจฺจาปิ ฉานํ
อฺปสฺมปชฺช วิหฺเรยฺยาติ ฯ น โข ปเนตํ เหว่ ทฏฺฐุพฺพํ ฯ ตนฺนฺิสฺสรณฺโต หิ ปุพฺพปเท เอส
วุตฺโต ฯ กามธาทฺสฺมตฺติกมฺนฺโต หิ กามธาทฺสฺมตฺติกมฺนฺโต จ อิทํ ฉานํ กามานเมว นิสฺสรณํ ฯ
ยถาห ฯ กามานเมตํ นิสฺสรณํ ยทิตํ เนกชฺมมฺนฺติ ฯ

เอว อากาศกาลโต ปฏฐาย อรสรูปตาทีทิ อฏฐุทธิ อุกโกสวตถุทธิ อุกโกสนตมปิ พราหมณั
ภควา รมมิสสรโร รมมราชา รมมสามี ตถาคโต อนุกมปาย สีตเลเนว จกขุณา โอลเณโต ยั
รมมธาคู ปฏฐิวุฉิตวา เทสนาวิลาสปโตโต โหติ ตสสา รมมธาคูยา สุปฏฐิวุทตตา วิคตพลาหก
อนตลิกเข สมพุกคโต ปุณณจนโท วีย สรทกาล สุริโย วีย จ พราหมณสส ทพนุทธการ
วิธมโต ตานิเยว อุกโกสวตถุณี เตน เตน ปรียาเยน อญญา ทสเสตวา ปุณปี อตตโน
กรุณาวิปวารั อฏฐุทธิ โลกธมเมหิ อกมปิยาเวณ ปฏฐิลทุรึ ตาทิคุณลกขณั ปฐฐิวุสมจิตตต
อกุปฐมตถจ ปกาเสโนโต

พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ผู้เป็นพระธรรมิศร พระธรรมราชา พระธรรมสวามี
พระตถาคต ทรงทอดพระเนตรดูพราหมณ์ แม่ผู้ด่าอยู่ด้วยอักโกสวัตถุ ๘ มีความที่พระองค์
ไม่มีรสเป็นรูปเป็นต้น จำเดิมแต่กาลที่มาถึง โดยประการจะนี้ ด้วยพระจักขุอันเยือกเย็น
ด้วยพระกรุณาอย่างเดียว ทรงกำจัดความมืด ในหทัยของพราหมณ์ดูจพระจันทร์เพ็ญและ
ดูจพระอาทิตย์ ในสรทกาล ลอยอยู่ในอากาศอันปราศจากเมฆ ฉะนั้น เพราะพระองค์
ทรงแทงตลอดธรรมชาติ อันใดแล้วถึงความงามแห่งเทศนา ธรรมชาตินั้นพระองค์แทงตลอด
ดีแล้ว ทรงแสดงอักโกสวัตถุเหล่านั้นนั่นเอง โดยประการอย่างอื่นจากปริยายนั้น ๆ แล้ว
เมื่อจะประกาศ ความแผ่ไปแห่งพระกรุณาของพระองค์ ลักษณะแห่งตาทิคุณอันพระองค์
ทรงได้แล้ว โดยความที่พระองค์มิได้ทรงหวั่นไหว เพราะโลกธรรม ๘ ความที่พระองค์
มีจิตเสมอด้วยแผ่นดิน และความที่พระองค์มีอันไม่กำเริบเป็นธรรมซ้ำอีก

อัย พราหมณ์ เกวล์ ปลิตสิริชงททนต์วลิตตจตจาทีหิ อตตโน วุฑฒภาวํ สภชานาติ โน จ โข
ชานาติ อุตตานํ ชาติยา อนุคตํ ชราย อนุสฺสํ พยาธินา อภิภูตํ มรณน อพภาหตํ
วภูชานาณฺฐตํ อชฺช มริตฺวา ปฺน เสว อุตตานสยนทารกาวคณิยํ มหนฺเตน โข ปน อุตฺสาเห
มม สนฺติกํ อาคโต ตทสฺส อาคมนํ สาทถกํ โหตุติ จินฺเตตฺวา อิมสฺมี โลเก อตตโน อปฺปฏิสมํ
ปุเรชาทภาวํ ทสฺเสนโต เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณฺณาติอาทินา นเยน พฺราหฺมณฺสส ฐมฺมเทสนํ วฑฺฒลสิ ฯ

ทรงพระดำริว่า "พราหมณ์นี้ ย่อมทราบความที่ตนเป็นใหญ่ ด้วยเหตุที่มีความเป็นผู้มีผมหงอก
บนศีรษะ มีฟันหัก มีหนังเหี่ยวเป็นต้น อย่างเดียว แต่หาไม่รู้ไม่แล ซึ่งตนอันชาติติดตาม
ชรา รังรัด พยาธิครอบงำ มรณะกำจัด เป็นจุดหลักต่อในวัฏฏะ อันจะพึงตายในวันนี้แล้ว
ถึงความเป็นทารกนอนหงายในฟุ้งนี้อีก ก็พราหมณ์นี้ มาสู่สำนักของเราด้วยความอุทิศสาหะ
ใหญ่แล, ขอให้การมา ของพราหมณ์นั้น จงเป็นไปกับด้วยประโยชน์เกิด" ดังนี้แล้ว
เมื่อจะแสดง ความที่พระองค์เป็นผู้เกิดก่อน ซึ่งหาผู้เทียมถึงพระองค์มิได้ ในโลกนี้
จึงยังพระธรรมเทศนาให้เจริญแก่พราหมณ์โดยนัยว่า "เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ" เป็นต้น ฯ

วิวิจเจว กามะทีติ กามะที วิวิจจิตวา วินา หุตวา อปสกุทิตวา ฯ โย ปนายเมตถ
เอวกาโร โส นิยมตโถติ เวทิตพุโพ ฯ ยสฺมา จ นิยมตโถ ตสฺมา ตสฺมี ปฐฺมชฺฌานํ อุตฺมปชฺช
วิหฺรณสมฺเย อวิชฺชานานมฺปิ กามานํ ตสฺส ปฐฺมชฺฌานสฺส ปฏิปทฺขภาวํ กามปริจฺจาเคเนว จสฺส
อติคฺมํ ทีเปติ ฯ กถํ ฯ วิวิจเจว กามะทีติ เอวํ ที นิยมะ กิริยมาเน

สองบทว่า วิวิจเจว กามะที แปลว่า สงัดแล้ว คือหลักเว้นออกจากกามทั้งหลาย ฯ

[อธิบาย เอว อักษร]

ก็ เอว อักษรนี้ ในบทว่า "วิวิจเจว" นี้ ฟังทราบว่าเป็น "มีความกำหนดเป็นอรรถ" ฯ ก็เพราะ เอว
อักษร มีความกำหนดเป็นอรรถนั้น, ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแสดงความที่กาม
ทั้งหลาย แม้ไม่มีอยู่ในเวลาเข้าปฐมฌานนั้น ก็เป็นข้าศึกแก่ปฐมฌานนั้น และการและบรรลุ
ปฐมฌานนั้นได้ ก็ด้วยการสละกามนั้นแล ฯ ถ้ามว่า "ข้อนั้น คืออย่างไร ?" ฯ แก้ว
"คือ สงัดแล้วเที่ยว จากกามทั้งหลาย" อธิบายว่า "จริงอยู่ เมื่อทำความนิยมไว้เช่นนั้น

อิทํ ปณฺญาติ นุหิมสฺส ฉานสฺส กามา ปฏิปทฺชฎา เยสุ สติ อิทํ นปฺวตฺตติ อหฺคาเร สติ
ปทีเป วีย เตสํ ปริจฺจาเคเนว จสฺส อธิคโม โหติ โอริมตีรปริจฺจาเคน ปาริมตีรสฺเสว ตสฺมา นิยมํ
กโรตีติ ๑ ตตถ ลียา กสฺมา ปเนส ปุพฺพปเทเยว วุตฺโต น อุตฺตรปเท ก็ อกุสเลหิ ฌมเมหิ
อวิวิจฺจาปิ ฉานํ อุปสมปชฺช วิหเรยฺยาติ ๑ น โข ปเนตํ เอวํ ทฎฺฐพฺพํ ๑ ตนฺนิสฺสรณโต หิ
ปุพฺพปเท เอส วุตฺโต ๑ กามธาตฺสมตฺติกมฺนโต หิ กามราคปฏิปทฺชโต จ อิทํ ฉานํ กามานเมว
นิสฺสรณํ ๑ ยถาห ๑ กามานเมตํ นิสฺสรณํ ยทิทํ เนกขมฺมมฺหติ ๑

คำนี้ ย่อมปรากฏชัดว่า กามทั้งหลาย ย่อมเป็นข้าศึกต่อฉานนี้ อย่างแน่นอน, เมื่อกามเหล่านี้
ยังมีอยู่ ปฐมฉานนี้ ย่อมเป็นไปไม่ได้ ดุจเมื่อมีมืด แสงประทีปก็ไม่มีฉะนั้น และการบรรลุ
ปฐมฉานนั้น จะมีได้ก็ด้วยการสลัดกามเหล่านั้นเสียได้ เปรียบเหมือนการไปถึงฝั่งโน้นได้
ก็ด้วยการละฝั่งนี้จะนั้น, เพราะฉะนั้น ท่านจึงทำความกำหนดไว้" ๑ ในคำว่า วิวิจฺเจว กามเอหิ
นั้น ฟังมีคำถามว่า "ก็เพราะเหตุไร ? พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัส เอว อักษรนั้น ไว้
เฉพาะบทต้นเท่านั้น ไม่ตรัสไว้ในบทหลังเล่า, พระโยคาวจรแม้ไม่สังัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย
ก็พึงได้บรรลุฉานอยู่หรือ ?" ๑ แก้วว่า "ก็แล เอว อักษร ที่เป็นอวธารณะนั้น บัณฑิต
ไม่ควรเห็นอย่างนั้น ๑ เพราะว่า เอว อักษรนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในบทต้น
ก็เพราะฉานเป็นเครื่องสลัดเสียซึ่งกามนั้น ๑ แท้จริง ฉานนี้ชื่อว่าสลัดเสียซึ่งกามทั้งหลาย
ทีเดียว เพราะก้าวล่วงกามธาตฺเสียได้ และเพราะเป็นข้าศึกต่อกามราคะ ๑ เหมือนดังที่
พระสารีบุตร กล่าวไว้ว่า "ฉาน คือเนกขัมมะนี้ นั่น สลัดเสียซึ่งกามทั้งหลาย" ดังนี้ ๑

ประโยค ป.ธ. ๗

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ปิตียา จ วิราคาคติ เอตถ วุตตตถาเยว ปิตี ฯ วิราโคติ ตสสา ชิคฺจจนฺ วา สมตฺกุกโม
 วา ฯ อุภินฺนมนฺตรา จสทฺโท สมฺปิณฺหนตฺโต ฯ โส วุปรสมํ วา สมฺปิณฺหนตฺติ วิตกฺกวิจฺจรวุปรสมํ วา ฯ
 ตตถ ยทา วุปรสมเมว สมฺปิณฺหนตฺติ ตทา ปิตียา วิราคา จ กิณฺจิ กิโยโย วุปรสฺมา จาติ เอวํ โยชฺนา
 เวทิตพฺพา ฯ อิมิสฺสา จ โยชฺนาย วิราโค ชิคฺจจนฺตฺโต โหติ ตสฺมา ปิตียา ชิคฺจจนฺนา จ วุปรสฺมา
 จาติ อยมตฺโต ทฏฺฐพฺโผ ฯ ยทา ปน วิตกฺกวิจฺจรวุปรสมํ สมฺปิณฺหนตฺติ ตทา ปิตียา จ วิราคา กิณฺจิ
 กิโยโย วิตกฺกวิจฺจรานญจ วุปรสฺมาติ เอวํ โยชฺนา เวทิตพฺพา ฯ อิมิสฺสา จ โยชฺนาย วิราโค
 สมตฺกุกมฺนตฺโต โหติ ตสฺมา ปิตียา จ สมตฺกุกมา วิตกฺกวิจฺจรานญจ วุปรสฺมาติ อยมตฺโต ทฏฺฐพฺโผ ฯ
 กามญฺเจเต วิตกฺกวิจฺจรา พุตฺติยชฺชฌาเนเยว วุปรสฺนตา อิมิสฺส ปน ฉานสฺส มคฺคปริทฺธิปนตฺถํ
 วณฺณณณตฺถญฺเจตํ วุตฺตํ ฯ วิตกฺกวิจฺจรานญจ วุปรสฺมาติ ทิ วุตฺเต อิทํ ปญฺญาติ นฺน วิตกฺกวิจฺจรานํ
 วุปรสฺโม มคฺโค อิมิสฺส ฉานสฺสชาติ ฯ ยถา จ ตตฺติเย อริยมคฺเค อปฺปทฺธิทานมฺปิ สกฺกายทฺธิฏฺฐาทิํ
 ปญฺจนฺนํ โอรมภาคิยานํ สณฺโณชฺชานํ ปทานาติ เอวํ ปทานํ วุจฺจมานํ วณฺณณณนํ โหติ ตทฺธิคฺคมา
 อุตฺตูกานํ อุตฺตสาชฺชนตฺถํ เอวเมว อิทํ อวฺวปฺสนฺตทานมฺปิ วิตกฺกวิจฺจรานํ วุปรสฺโม วุจฺจมาโน
 วณฺณณณนํ โหติ ฯ

๒ ปุคฺคเลน สติ จ สมฺปชฺชณฺญญจ วุตฺตํ ฯ ตตถ สรณฺลกฺขณา สติ อปฺปมฺุสนฺรสา
 อารกฺขปฺจจฺปฏฺฐานา ฯ อสฺมโฆลฺกฺขณํ สมฺปชฺชณฺญํ ตีรณฺรลํ ปวิจฺยปฺจจฺปฏฺฐานํ ฯ วิตถารโต ปเนตํ
 มชฺฌิมมฺุฏฺฐกาถายํ สติปฏฺฐานวณฺณณายํ วุตฺตนเยเยว เวทิตพฺพํ ฯ ตตถ กิณฺจาปิ อิทํ สติสมฺปชฺชณฺญํ
 ปุริมชฺชฌาเนสุปิ อตฺถิ ฯ มฺุฏฺฐสฺสตฺติสฺส ทิ อสมฺปชฺชานสฺส อฺุปจฺจารมตฺตํปิ น สมฺปชฺชติ ปเคว อปฺปนา ฯ
 โอฟาริกตฺตา ปน เตลํ ฉานานํ ภูมียํ วิย ปุริสฺสส จิตฺตสฺส คติ สุขา โหติ อพฺยตฺตํ ตตถ
 สติสมฺปชฺชณฺญกิจฺจํ ฯ โอฟาริกงคปฺปทาเนน ปน สฺุชฺชมตฺตา อิมิสฺส ฉานสฺส ปุริสฺสส ชุรชฺชารายํ วิย
 สติสมฺปชฺชณฺญกิจฺจปฺริคฺคทิตาเยว จิตฺตสฺส คติ อิจฺฉิตพฺพาติ อิวา วุตฺตํ ฯ กิณฺจิ กิโยโย ยถาปิ
 เชนฺปิโก วจฺโฉ เชนฺเต อปฺนิตฺ อรกฺขิยมาโน ปฺนเรว เชนฺ อฺุคฺคจฺจติ เอวมิทํ ตตฺติยชฺชฌานสฺสุ
 ปิตฺโต อปฺนิตํ สติสมฺปชฺชณฺญารกฺเขน อรกฺขิยมานํ ปฺนเรว ปิตฺติ อฺุคฺคจฺเจยย ปิตฺติสมฺปชฺชตฺตเมว สฺยา ฯ
 สฺุชฺช จาปิ สตฺตา สารชฺชนติ อิทญจ อตฺติมชฺุรํ สฺุชฺชํ ตฺโต ปฺรํ สฺุชฺชากา สติสมฺปชฺชณฺญานฺุภาเว
 ปเนตถ สฺุชฺช อสฺารชฺชานา โหติ โน อญฺญาติ อิมมฺปิ อตฺถวิเสลํ ทสฺเสตฺถ อิทํ อิวา วุตฺตนติ
 เวทิตพฺพํ ฯ

ออกสอบโดย พระเมธีธรรมาภรณ์ (สว่าง ปญฺญาโร ป.ธ.๗)

ปิตียา จ วิราคาติ เอตถ วุตตตถาเยว ปิตี ฯ วิราโคติ ตสสา ชิคฺขจฺจนํ วา สมตฺติกฺกโม
 วา ฯ อุภินฺนมนฺตรา จสทฺโท สมฺปิณฺฑนฺตโถ ฯ โส วุปฺสมํ วา สมฺปิณฺฑนฺตํ วิตฺถกฺกวิจฺจาวุปฺสมํ วา ฯ
 ตตฺถ ยทา วุปฺสมเมว สมฺปิณฺฑนฺตํ ตทา ปิตียา วิราคา จ กิณฺจิ ภิโยโย วุปฺสมา จาติ เอวํ โยชฺนา
 เวทิตฺตพฺพา ฯ อิมิสฺสา จ โยชฺนาย วิราโค ชิคฺขจฺจนฺตโถ โหติ ตสฺมา ปิตียา ชิคฺขจฺจนฺตา จ วุปฺสมา
 จาติ อยมตฺโถ ทฺฐลฺลพฺโเพ ฯ ยทา ปน วิตฺถกฺกวิจฺจาวุปฺสมํ สมฺปิณฺฑนฺตํ ตทา ปิตียา จ วิราคา กิณฺจิ
 ภิโยโย วิตฺถกฺกวิจฺจาราณฺจ วุปฺสมาติ เอวํ โยชฺนา เวทิตฺตพฺพา ฯ

ปิตีในคำว่า "ปิตียา จ วิราคา" นี้ มีเนื้อความดังกล่าวแล้วนั้นแล ฯ ความเกลียดชัง
 หรือความก้าวล่วงปิตินั้น ชื่อว่า วิราคะ (ความสำรอก) ฯ จ ศัพท์ ในระหว่างบททั้ง ๒
 มีการประมวลมาเป็นอรรถ ฯ จ ศัพท์ ประมวลมาซึ่งความสงบ หรือความเข้าไปสงบวิตก-
 วิจารณ์ ฯ ฟังทราบโยชนาอย่างนี้ว่า ในการประมวลทั้งสองอย่างนั้น ในกาลใด ประมวลความ
 สงบมาอย่างเดียว ในเวลานั้น เพราะสำรอกปิตี และเพราะสงบได้เพิ่มเติมอีกเล็กน้อย ฯ
 ก็ในโยชนานี้ วิราคะศัพท์ มีความเกลียดชังเป็นอรรถ เพราะฉะนั้น ฟังเห็นใจความดังนี้ว่า
 "เพราะเกลียดชัง และเพราะระงับปิตี" ฯ ฟังทราบโยชนาอย่างนี้ว่า ก็ในเวลาใด ประมวลความ
 สงบระงับวิตกวิจารณ์มา ในเวลานั้น เพราะสำรอกปิตี และเพราะเข้าไปสงบวิตกวิจารณ์เพิ่มขึ้น
 อีกเล็กน้อย ฯ

อิมิสฺสา จ โยชฌาย วิราโค สมตฺติกมณฑเฏ โหติ ตสฺมา ปิตฺยา จ สมตฺติกมา วิตฺตกวิจฺจาราณฺจ
วูปสฺมาติ อยมตฺเฏ ทฏฺฐุพุโป ฯ กามญฺเจเต วิตฺตกวิจฺจารา ทุตฺติชฺชฌาเนเยว วูปสฺนฺตา อิมิสฺส ปน
ฉานสฺส มคฺคปริทฺปนฺตถํ วณฺณฉนฺตถญฺเจตํ วุตฺตํ ฯ วิตฺตกวิจฺจาราณฺจ วูปสฺมาติ ทิ วุตฺเต อิทํ
ปณฺณายติ หนฺน วิตฺตกวิจฺจาราณํ วูปสฺไม มคฺโค อิมิสฺส ฉานสฺสํติ ฯ ยถา จ ตตฺติเย อริยมคฺเค
อปฺปทินานฺนปิ สกฺกายทิกฺขุลาทินํ ปณฺจหนํ โอรมภาคิยานํ สญฺญৈชฺชานํ ปทานาติ เอวํ ปทานํ
วุจฺจมานํ วณฺณฉนฺนํ โหติ ตทฺธิคมาเย อุตฺตสฺสูกานํ อุตฺตสาทชนนฺตถํ เอวเมว อิท อวูปสฺนฺตานนฺนปิ
วิตฺตกวิจฺจาราณํ วูปสฺไม วุจฺจมาโน วณฺณฉนฺนํ โหติ ฯ

และในโยชานนี้ วิราคะ คัมภีร์ มีความกำล่งเป็นอรรถ เพราะฉะนั้น พึงเห็นใจความดังนี้ว่า
"เพราะกำล่งปีติ และเพราะสงบระงับวิตกวิจาร์" ฯ อนึ่ง วิตกและวิจาร์เหล่านี้ สงบแล้ว
ในทุตติยฉานที่เดียว ก็จริง, ถึงกระนั้น คำว่า "เพราะเข้าไปสงบระงับวิตกวิจาร์" นี้ พระผู้มี-
พระภาคเจ้าตรัสไว้แล้ว ก็เพื่อจะทรงแสดงอุปายเครื่องบรรลุมานนี้ และเพื่อกล่าวสรรเสริญ
(ฉานนี้) ฯ ถาว่า "จริงอยู่ เมื่อพระองค์ตรัสว่า และเพราะความสงบระงับวิตกวิจาร์ คำนี้
ย่อมปรากฏว่า 'ความสงบระงับวิตกวิจาร์ก็เป็นอุปายเครื่องบรรลุมานนี้' มีใช่หรือ ?" ฯ แก้วว่า
"เหมือนอย่างว่า ในอริยมรรคที่ ๓ ท่านกล่าวการละไว้อย่างนี้ว่า 'เพราะละโอรัมภาคิยสังโยชน์
ทั้ง ๕ มีสีกกายทิกฺขุเป็นต้น แม้ที่ยังละไม่ได้' ย่อมเป็นการกล่าวสรรเสริญ (อริยมรรคที่ ๓)
เพื่อจะให้เกิดความอุตสาหะ แก่เหล่าชนผู้มีความขวนขวาย เพื่อบรรลุมรรคที่ ๓ นั้น
ฉนฺใด, ในตติยฉานนี้ ท่านกล่าวความสงบระงับวิตกวิจาร์ แม้ที่ยังไม่สงบราบคาบไว้
เป็นการกล่าวสรรเสริญ (ฉานนี้) ฉนนั้นเหมือนกัน" ฯ

บุคคลเลน สติ จ สมปชฌญญจ วุตต์ ๑ ตตถ สรณลกขณมา สติ อปฺปมฺสนรสา
 อารกขปจฺจปฏฺฐานา ๑ อสมฺโมหลกขณํ สมปชฌญญํ ตีรณรลํ ปวิจยปจฺจปฏฺฐานํ ๑ วิตถารโต ปเนตํ
 มชฺฌิมภฺจฺจกถายํ สติปฏฺฐานวณณนายํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ๑ ตตถ กิณฺจาปิ อิทํ สติสมปชฌญญํ
 ปุริมชฺฌมาเนสุปิ อตฺถิ ๑ มฺภูทฺฐสฺสตีสฺส ทิ อสมฺปชานสฺส อุปจารมตฺตปี น สมปชฺชติ ปเคว อปฺปนา ๑
 โอฟีริกตฺตา ปน เตลํ ฉานานํ ภูมียํ วิย ปุริสสฺส จิตฺตสฺส คติ สุขา โหติ อพฺยตฺตํ ตตถ
 สติสมปชฌญญกิจฺจํ ๑ โอฟีริกฺกคฺคปฺพาเนน ปน สฺชวมตฺตา อิมสฺส ฉานสฺส ปุริสสฺส ชุรธารายํ วิย
 สติสมปชฌญญกิจฺจปฺริคฺคทิตาเยว จิตฺตสฺส คติ อิจฺฉิตพฺพาติ อิวว วุตฺตํ ๑

สติและสัมปชัญญะ ตรัสโดยบุคคล ๑ ในสติและสัมปชัญญะนั้น สติ มีความระลึกได้
 เป็นเครื่องกำหนด มีความไม่หลงลืมเป็นกิจ มีการควบคุมเป็นเหตุเครื่องปรากฏ ๑
 สัมปชัญญะ มีความไม่หลงเป็นเครื่องกำหนด มีความพิจารณาเป็นกิจ มีความสอดส่อง
 เป็นเครื่องปรากฏ ๑ ก็สติและสัมปชัญญะนี้ ฟังทราบโดยพิสดาร ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้
 แล้วในวรรณนาแห่งสติปัฏฐานสูตร ในอรรถกถาหมัชฌิมนิกายนั้นแล ๑ บรรดาธรรมในตติย-
 ฌานนั้น สติและสัมปชัญญะนี้มีอยู่เสมอแม้ในฌานก่อน ๆ โดยแท้ ๑ เพราะว่า แม้อุคฺคชาติ
 เพียงอุปจาร ย่อมไม่สำเร็จแก่พระโยคาวจรผู้มีสติหลง ไม่มีสัมปชัญญะ, จะกล่าวไปเ
 ถึงอัปนา ๑ ถึงกระนั้น เพราะความที่ฌานเหล่านั้นหยาบ การดำเนินไปของจิต จึงมีความ
 สะดวก เหมือนการดำเนินไปบนภาคพื้นของบุรุษ ฉะนั้น, กิจแห่งสติและสัมปชัญญะ
 ในฌานเหล่านั้น จึงยังไม่ปรากฏชัด ๑ ก็เพราะความที่ฌานนี้ละเอียด เพราะละองค์ที่หยาบได้
 การดำเนินไปของจิต อันกิจแห่งสติและสัมปชัญญะกำกับแล้วทีเดียว จำปรารถนา เหมือน
 การเดินใกล้คัมภีร์โกนของบุรุษฉะนั้น เพราะเหตุนี้ จึงตรัสไว้ในตติยฌานนี้ทีเดียว ๑

กัญจิ ภียโย ยถาปี เชนูปโก วจุโณ เชนโต อปนีโต อรกุชียมาโน ปุนเรว เชนน อูปคจฺจติ เอวมิทำ
ตติยชฺชฌมานสุขํ ปีตีโต อปนีโต สติสมฺปชฌณฺวารุเขน อรกุชียมานํ ปุนเรว ปีตี อูปคจฺเจยฺย
ปีติสมฺปยุตฺตเมว ลียา ฯ สุขे จาปี สตฺตา สารชฺชนฺติ อิทฺถจ อติมรฺรุํ สุขํ ตโต ปรี สุขาภาวา
สติสมฺปชฌณฺญาภาเวน ปเนตฺถ สุขे อสารชฺชนา โหติ โน อญฺญาติ อิมมปิ อตฺถวิเสสํ ทสฺเสตฺถ
อิทํ อิธเว วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

ยังมีข้อที่จะฟังกล่าวเพิ่มเติมอีกสักเล็กน้อย, นักปราชญ์ทั้งหลายสันนิษฐานว่า คำนี้ว่า สโต จ
สมฺปชาโน ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในตติยฌานนี้เท่านั้น ก็เพื่อแสดงเนื้อความพิเศษเมื่อนี้ว่า
"ลูกโคที่ยังติดแม่โค ถูกพรากจากแม่โค เมื่อไม่คอยควบคุมไว้ ย่อมเข้าหาแม่โคอีกนั่นเอง
ฉันใด ความสุขในตติยฌานนี้ ก็ฉันนั้น ถูกพรากจากปีติแล้ว ความสุขนั้นเมื่อไม่คอยควบคุม
ด้วยเครื่องควบคุมคือสติและสัมปชัญญะ ฟังเข้าหาปีติอีกที่เดียว ฟังเป็นสุขที่สัมปยุตด้วยปีติ
นั่นเอง ฯ ถึงแม้ว่าสัตว์ทั้งหลายย่อมกำหนดนึกในความสุข และความสุขนี้ก็สุขหวานยิ่งนัก
เพราะไม่มีสุขยิ่งไปกว่านั้น แต่ ความไม่กำหนดนึก ในความสุข ย่อมมีในตติยฌานนี้
ด้วยอานุภาพแห่งสติและสัมปชัญญะ มิใช่มีด้วยประการอื่นดังนี้" ฯ

ประโยค ป.ธ. ๗

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ อิทานิ สุขญจ กายเนน ปฏิสัเวทสิณฺหิติ เอตถ กิจจาปิ ตตฺติยชฺฌานสมมฺังคิโน
 สุขปฏิสัเวทนาโกโค นตฺถิ เอวํ สมนฺตปิ ยสฺมา ตสฺส นามกายเนน สมฺปยุตฺตํ สุขํ ยํ วา ตํ
 นามกายสมฺปยุตฺตํ สุขํ ตํสมฺภูทฺฐาเนนสฺส ยสฺมา อติปณฺเฑน รุเปเน รุปกาโย ฌญฺโฐ ยสฺส ฌญฺฐตฺตา
 ฌานา วุทฺฐิตฺตปิ สุขํ ปฏิสัเวทเยย ตสฺมา เอตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต สุขญจ กายเนน ปฏิสัเวทสิณฺหิติ
 อาห ๑ อิทานิ ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ อุกฺกุชฺโก สติมา สุขวิทริตี เอตถ ยํฌานเหตุ
 ยํฌานการณา ตตฺติยชฺฌานสมมฺังคิปกุคฺลํ พุทฺธาปโย อริยา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปณฺญาเปนฺติ
 ปญฺญาเปนฺติ วิวรนฺติ วิภฺชนฺติ อุตฺตานิโกโรนฺติ ปกาเสนฺติ ปสฺสเนตฺติ อธิปฺปาโย ๑ กิณฺติ ๑ อุกฺกุชฺโก
 สติมา สุขวิทริตี ๑ ตํ ตตฺติยชฺฌานํ อุกฺกุชฺช วิทาสินฺหิติ เอวเมตถ โยชฺนา เวทิตพฺพา ๑ กสฺมา
 ปน ตํ เต เอวํ ปสฺสเนตฺติ ๑ ปสฺสสารทโต ๑ อยํ หิ ยสฺมา อติมฺรฺรสุเช สุขปารมิปฺตเตปิ
 ตตฺติยชฺฌานเณ อุกฺกุชฺโก น ตตฺถ สุขภาสิสงฺเคน อากทฺทณฺนิตฺติ ยถา จ ปีติ น อุกฺกุชฺชติ เอวํ
 อุกฺกุชฺชิตสฺสตีตยา สติมา ยสฺมา จ อริยกันฺตํ อริยชนฺเสวิตเมว จ อสงฺกิลิฏฺฐํ สุขํ นามกายเนน
 ปฏิสัเวเทติ ตสฺมา ปสฺสสารโท ๑

๒ วิภฺจเยปิ วุตฺตํ อยํ สติ อิมาย อุกฺกุชฺชา ย วิวฺฆา โหติ ปริสฺสุทฺธา ปรีโยทาทา เตน
 วุจฺจติ อุกฺกุชฺชาสตีปรีสุทฺธีติ ๑ ยาย จ อุกฺกุชฺชา ย เอตถ สติยา ปรีสุทฺธี โหติ สา อตฺถโต
 ตตรมฺชฺฌตฺตตฺตาติ เวทิตพฺพา ๑ น เกวลํ เจตถ ตาย สติเยว ปรีสุทฺธา อปิ จ โช สพฺเพปิ
 สมฺปยุตฺตตฺตมฺมา ๑ สติสึเสน ปน เทเสนา วุตฺตา ๑ ตตฺถ กิจจาปิ อยํ อุกฺกุชฺชา ฌญฺฐาปิ ติสฺ
 ฌานเณสุ วิชฺชติ ยถา ปน ทิวา สฺริยปฺปภาภิกฺวา โสมภาเวน จ อตฺตโน อุกฺกุชฺชกตฺเตน วา สภาคาย
 รตฺติยา อลาภา ทิวา วิชฺชมานาปิ จนฺหเลขา อปรีสุทฺธา โหติ อปรีโยทาทา เอวมยมฺปิ
 ตตรมฺชฺฌตฺตูกฺกุชฺชาจนฺหเลขา วิตกฺกาทิจฺจเนกมฺมเตชานิกฺวา สภาคาย จ อุกฺกุชฺชาเวทนารตฺติยา
 อลาภา วิชฺชมานาปิ ปญฺญาทิจฺจมานเภาเท อปรีสุทฺธา โหติ ๑ ตสฺสา จ อปรีสุทฺธาย ทิวา
 อปรีสุทฺธจนฺหเลขา ย ปภา วิย สหชาตาปิ สตีอาทโย อปรีสุทฺธา โหติ ๑ ตสฺมา เตสุ เอกมฺปิ
 อุกฺกุชฺชาสตีปรีสุทฺธีติ น วุตฺตํ ๑ อธิ ปน วิตกฺกาทิจฺจเนกมฺมเตชานิกฺวาภาวาทิวา สภาคาย จ
 อุกฺกุชฺชาเวทนารตฺติยา ปฏฺฐิลาภา อยํ ตตรมฺชฺฌตฺตูกฺกุชฺชาจนฺหเลขา อติวิย ปรีสุทฺธา ๑ ตสฺสา
 ปรีสุทฺธตฺตา ปรีสุทฺธจนฺหเลขาปภา วิย สหชาตาปิ สตีอาทโย ปรีสุทฺธา โหติ ปรีโยทาทา ๑ ตสฺมา
 อิทเมว อุกฺกุชฺชาสตีปรีสุทฺธีติ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ๑

ออกสอบโดย พระเมธีธรรมาภรณ์ (สว่าง ปญฺญารโ ป.ธ.๘)

อิทานิ สุขญจ กาเยน ปฏิสัเวเทสินฺติ เอตถ กิณฺจาปี ตติยชฺฌมานสมฺภคิโน
สุขฺปฏิสัเวทนาโกโธ นตฺถิ เอวํ สนฺตปิ ยสฺมา ตสฺส นามกาเยน สมฺปยุตฺตํ สุขํ ยํ วา ตํ
นามกายสมฺปยุตฺตํ สุขํ ตํสมฺภูจฺจนาเนนสฺส ยสฺมา อติปณฺเฑน รุเปเน รุปกายเณ พุจฺจสิ ยสฺส พุจฺจตุตฺตา
ฉานา วุจฺจสิโตปี สุขํ ปฏิสัเวเทยฺย ตสฺมา เอตมตฺถํ ทสฺเสนโต สุขญจ กาเยน ปฏิสัเวเทสินฺติ
อาท ฯ

บัดนี้ ฟังทราบวินิจฉัยในคำว่า "สุขญจ กาเยน ปฏิสัเวเทสี" นี้ต่อไป, พระโยคี
ผู้พึงพร้อมด้วยตติยฉาน ไม่มี ความรำพึงในการเสวยความสุข แม้ก็จริง ถึงเมื่อเป็นเช่นนั้น
พระโยคีนั้น แม้ออกจากฉานแล้ว ก็พึงเสวยสุขได้ เพราะเหตุที่รูปกายของท่าน อันรูป
ที่ประณีตยิ่ง ซึ่งมีความสุขที่สัมผัสด้วยนามกายของท่าน หรือความสุขที่ประกอบนามกายนั้น
เป็นสมฺภูจฺจนาเนน ถูกต้อง ชุ่มซาบแล้ว, เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดง
เนื้อความนั้น จึงตรัสว่า สุขญจ กาเยน ปฏิสัเวเทสี ดังนี้ ฯ

อิทานิ ยนฺตํ อริยา อาจิขฺนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขิวหารีติ เอตถ ยํฉานเหตุ ยํฉานการณา ตํ
ตติยชฺฉมานสมฺภุคฺคํ พุทฺธาทโย อริยา อาจิขฺนฺติ เทเสนฺติ ปณฺญาเปเนติ ปญฺญูเปเนติ วิวรฺนฺติ
วิภวฺนฺติ อุตฺตานิโกโรนฺติ ปกาเสนฺติ ปสฺสฺนฺตีติ อธิปฺปาโย ๓ กิณฺติ ๓ อุเปกฺขโก สติมา สุขิวหารีติ ๓
ตํ ตติยชฺฉมานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสินฺติ เอมเมตฺถ โยชฺนา เวทิตพฺพา ๓ กสฺมา ปน ตํ เต เหวํ
ปสฺสฺนฺตีติ ๓ ปสฺสฺสารทโต ๓ อโย หิ ยสฺมา อติมธฺรฺรสุเช สุขปารมิปปตฺเตปิ ตติยชฺฉมานเณ อุเปกฺขโก
น ตตฺถ สุขากิสงฺเคน อากกฺขณฺนํ ยถา จ ปีติ น อุปฺปชฺชติ เหวํ อุปฺปชฺชิตฺตสฺสตีตยา สติมา ยสฺมา
จ อริยกนฺตํ อริยชนเสวิตเมว จ อสงฺกิลิฏฺฐํ สุขํ นามกาเยน ปฏิสฺสเวเทติ ตสฺมา ปสฺสฺสารโท ๓

บัดนี้ จะวินิจฉัยในคำว่า "ยนฺตํ อริยา อาจิขฺนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขิวหารี" นี้ต่อไป,
พระอริยเจ้าทั้งหลายมีพระพุทฺธเจ้าเป็นต้น ย่อมบอก คือย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมแต่งตั้ง
ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนก ย่อมกระทำให้ตื่น, อธิบายว่า ย่อมประกาศ คือย่อมสรรเสริญ
ซึ่งบุคคลผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยตติยฉานนั้น เพราะเหตุแห่งฉานใด คือเพราะฉานใด
เป็นเหตุ ๓ ย่อมสรรเสริญว่า "อย่างไร ?" ๓ ย่อมสรรเสริญว่า "เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ
อยู่เป็นสุข" ดังนี้ ๓ เราเข้าถึงตติยฉานนั้นอยู่แล้ว, โยชฺนาในคำว่า "ยนฺตํ อริยา" เป็นต้นนี้
พึงทราบดังพรรณนามาอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ๓ ถ้ามว่า "ก็เพราะเหตุใด พระอริยเจ้า
เหล่านั้น จึงสรรเสริญบุคคลผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยตติยฉานนั้นไว้อย่างนั้น ?" ๓ แก้วว่า
"เพราะเป็นผู้ที่ควรสรรเสริญ" ๓ จริงอยู่ เพราะพระโยคีนี้ เป็นผู้มีความวางเฉยในตติยฉาน
ซึ่งมีความสุขอันหวานใจยิ่งนัก ที่ถึงฝั่งแห่งความสุขแล้วก็ตาม หาญความใคร่ในสุขคร่าไป
ในตติยฉานนั้นได้ไม่ และชื่อว่าเป็นผู้สติเพราะเป็นผู้มีสติตั้งมั่น โดยอาการที่ปิติจะเกิดขึ้น
ไม่ได้, และเพราะท่านได้เสวยความสุขอันไม่เศร้าหมอง ที่เป็นอริยกนฺตํ และอันอริยชน
ส้องเสพแล้วนั่นเอง ด้วยนามกาย, ฉะนั้น จึงเป็นผู้ที่ควรสรรเสริญ ๓

วิมฺวเคปิ วุตฺตํ อโย สติ อิมาย อุกฺเขยาย วิมฺวาทิ ปริสุทฺธา ปริโยทาทา เตเน วุจฺจติ
อุปกฺขาสติปริสุทฺธิติ ฯ ยาย จ อุปกฺเขยาย เอตถ สติยา ปริสุทฺธิ โหติ สา อตฺถโต
ตฺตรมฺชฺฉตฺตตาทิ เวทิตพฺพา ฯ น เกลว เจตฺถ ตาย สติเยว ปริสุทฺธา อปิจ โข สพฺเพปิ
สมฺปยุตฺตตรมฺมา ฯ สติสึเสเน ปน เทสฺมา วุตฺตา ฯ ตตฺถ กิณฺจาปิ อโย อุปกฺขา เหมญฺญาปิ ตึสุ
ฉานฺเส วิชฺชติ ยถา ปน ทิวา สุริยปฺปภามิทฺวา โสมภาเวเน จ อตฺตโน อุปการกตฺเตเน वा สภาคายน
รตฺติยา อลาภา ทิวา วิชฺชमानาปิ จนฺทเลขา อปริสุทฺธา โหติ อปริโยทาทา เอวเมยฺมปิ
ตฺตรมฺชฺฉตฺตูปกฺขาจนฺทเลखा วิตฺกกาทิจฺจนี้จฺจมฺเมตฺชามิทฺวา สภาคายน จ อุปกฺขาเวทิตตฺติยา
อลาภา วิชฺชमानาปิ ปญฺจมาทิจฺฉานเภาเท อปริสุทฺธา โหติ ฯ

แม่ในคัมภีร์วิมวักค์ พระองค์ก็ได้ตรัสไว้ว่า "สตินี้ ย่อมเป็นธรรมชาติเปิดเผย บริสุทธิ์
ผ่องแผ้ว เพราะอุเบกขานี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา ฯ
ก็ความบริสุทธิ์แห่งสติในจิตตถุณยานี้ ย่อมมีเพราะอุเบกขาใด, อุเบกขานั้น โดยอรรถพึงทราบ
ว่า "มีความเป็นกลางในธรรมนั้น ๆ" ฯ อนึ่ง ในจิตตถุณยานี้ สติเท่านั้น เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์
เพราะอุเบกขานั้นอย่างเดียวก็น่าได้, อีกอย่างหนึ่งแล แม้สัมปยุตตรมทั้งหมด ก็บริสุทธิ์
เพราะอุเบกขานั้น (เหมือนกัน) ฯ แต่เทศนา พระองค์ตรัสไว้โดยยกสติขึ้นเป็นประธาน ฯ
บรรดาธรรมในจิตตถุณยานั้น อุเบกขานี้ มีอยู่ในฉานทั้ง ๓ แม่ในหนหลัง ก็จริง, ถึงกระนั้น
จันทเลขา กล่าวคือตฺตรมฺชฺฉตฺตูปกฺขาแม่นี้ ถึงแม่มีอยู่ในความต่างแห่งฉานมีปฐมฉาน
เป็นต้น ย่อมชื่อว่าเป็นธรรมชาติไม่บริสุทธิ์ เพราะถูกเดชแห่งธรรมที่เป็นขาคีก็มีวิตกเป็นต้น
ครอบงำไว้ และเพราะไม่ได้รাত্রีกกล่าวคืออุเบกขาเวทนา ที่เป็นสภาคกัน เปรียบเหมือน
จันทเลขา (ดวงจันทร์) ถึงแม่มีอยู่ในกลางวัน ก็ชื่อว่าเป็นของไม่บริสุทธิ์ ไม่ผ่องใส เพราะถูก
รัศมีพระอาทิตย์ครอบงำในกลางวัน หรือเพราะไม่ได้กลางคืนที่เป็นสภาคกัน โดยความเป็น
ของที่มีอุปการะแก่ตน โดยความเป็นของสวयงามฉะนั้น ฯ

ตลสา จ อปริสุทธาย ทิวา อปริสุทธจหนฺตเลขา ย ปภา วิย สหชาตปิ สติอาทโย อปริสุทธาว
โหนติ ฯ ตลมา เตสุ เอกมปิ อุเปกขาสติปารีสฺสุทฺธิ น วุตตํ ฯ อิธ ปน วิตกกาทิจจนี้ก-
ธมฺเตชาภิวาภาวา สภาคาย จ อุเปกขาเวทหนฺตติยา ปฏิลภา อยํ ตตรมชฺฉตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อติวิย ปริสุทธา ฯ ตลสา ปริสุทธตฺตฺตา ปริสุทธจหนฺตเลขา ย วิย สหชาตปิ สติอาทโย ปริสุทธา
โหนติ ปรีเยทาตา ฯ ตลมา อิทเมว อุเปกขาสติปารีสฺสุทฺธิ วุตตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

ก็ เมื่อตัดตรมชฉตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ก็เป็นธรรมชาติไม่บริสุทธิ์แท้ เหมือน รัศมีแห่งดวงจันทร์ที่ไม่บริสุทธิ์ในกลางวัน ฉะนั้น ฯ
เพราะเหตุนั้น ฉานแม้อย่างหนึ่ง ในบรรดาปลูมฉานเป็นต้นเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า
ก็ไม่ตรัสว่า "มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา" ฯ ส่วน ในจตุตถฉานนี้ ดวงจันทร์กล่าวคือ
ตัดตรมชฉตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์อย่างยิ่ง เพราะไม่ถูกเดชแห่งธรรมที่เป็นข้าศึก
มีวิตกเป็นต้นครอบงำ และเพราะได้ กลางคืนคืออุเบกขาเวทนาที่เป็นสภาคกัน ฯ
เพราะความที่ตัดตรมชฉตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ ธรรมทั้งหลาย มีสติเป็นต้น
แม้ที่เกิดร่วมกันก็เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ดุจ รัศมีแห่งดวงจันทร์ที่บริสุทธิ์ ฉะนั้น ฯ
เพราะเหตุนี้ จตุตถฉานนี้เท่านั้น บัณฑิตพึงทราบว่ "พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า 'มีสติ
บริสุทธิ์เพราะอุเบกขา" ฯ

ประโยค ป.ธ. ๗

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ โยชนา ปเนตถ อโย โข เม วิชชา อธิคตา ตสฺส เม อธิคตวิชชสฺส อวิชชา วิหตา
 วินฺฉุลลาติ อตฺถโ ๑ กสฺมา ๑ ยสฺมา วิชชา อุปปนฺหา ๑ เอส นโย อิตฺรสมฺมปี ปทพฺพเย ๑ ยถาทนฺติ
 เอตถ ยถาติ โอบมเม ๑ ทนฺติ นิปาโต ๑ สติยา อวิปฺวาเสน อปฺมตฺตสฺส วิริยาตาเปน อาตานิโน
 กาเย จ ชีวีเต จ อนเปกฺขตายน ปหิตตฺตสฺส เปสิจิตฺตสฺสชาติ อตฺถโ ๑ อิหํ วุตฺตํ โหติ ๑ ยถา
 อปฺมตฺตสฺส อาตานิโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรโต อวิชชา วิหฺมญฺเอยย วิชชา อุปฺชเชยฺย ตโม วิหฺมญฺเอยย
 อาโลโก อุปฺชเชยฺย เอวเมว มม อวิชชา วิหตา วิชชา อุปปนฺหา ตโม วิหโรโต อาโลโก อุปปนฺโน
 เอตสฺส เม ปธานานุโยคสฺส อนฺรูปเมว ผลํ ลทฺชนฺติ ๑ อโย โข เม พฺราหฺมณ ปฺจฺจมา อภินิพฺพิทา
 อโหสิ กุกฺกุฏจฺฉาปกสฺเสว อณฺทโกสมฺหาติ อโย โข มม พฺราหฺมณ ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตีญฺญาณมฺข-
 ตฺถนฺทเกน ปุพฺเพนิวฺฉุลฺลกุชฺชนฺทปฺปิจฺฉาทกํ อวิชฺชนฺทโกสมฺปทาเลตฺวา ปฺจฺจมา อภินิพฺพิทา ปฺจฺจมา นิภฺชนฺติ
 ปฺจฺจมา อริยา ชาติ อโหสิ กุกฺกุฏจฺฉาปกสฺเสว มฺขตฺถนฺทเกน วา ปาทนฺชลิชฺชา วา อณฺทโกสมฺปทาเลตฺวา
 ตมฺหา อณฺทโกสมฺหา อภินิพฺพิทา นิภฺชนฺติ กุกฺกุฏนิกายเ ปจฺฉาชาติตีติ ๑

๒ กามาสวาทิ กามาสวโต ๑ วิมุจฺจิตฺตาติ อิมินา ผลกฺขณํ ทสฺเสตี ๑ มคฺคกฺขณเ ทิ
 จิตฺตํ วิมุจฺจติ ผลกฺขณเ วิมุตฺตํ โหติ ๑ วิมุตฺตสฺมิมิ วิมุตฺตมิติ ญฺญาณนฺติ อิมินา ปจฺจเวกฺขณญฺญาณํ
 ทสฺเสตี ๑ ชีเณ ชาติตีตฺถาทิหิ ตสฺส ภูมิมิ ๑ เตน ทิ ญฺญาณน ภาวา ปจฺจเวกฺขณโต ชีเณ ชาติตีตฺถาทินิ
 อพฺภวญฺญาสิ ๑ กตมา ปน ภควโต ชาติ ชีเณ กถญจ นํ อพฺภวญฺญาสิตี ๑ วุจฺเจเต ๑ น ตาวสฺส
 อตีตา ชาติ ชีเณ ปุพฺเพว ชีเณตฺตา น อนาคตา อนาคเต วายามาภาวโต น ปจฺจูปฺนฺหา
 วิชฺชมานตฺตา ๑ ยา ปน มคฺคสฺส อภาวิตตฺตา อุปฺชเชยฺย เอกจตฺตูปฺปญฺจโวการภเวสุ
 เอกจตฺตูปฺปญฺจกฺขณฺทปฺปเนทา ชาติ ส่า มคฺคสฺส ภาวิตตฺตา อนฺุปฺปาทรมมตํ อาปฺชฺชเนน ชีเณ ๑ ตํ
 โส มคฺคภาวนาย ปหีนกิลเส ปจฺจเวกฺขิตฺวา กิลเสภาเว วิชฺชมานมฺปิ กมมํ आयตี อปฺปฺปิตฺตํ
 โหตีตี ชานฺนโต อพฺภวญฺญาสิ ๑ วุสฺสิตนฺติ วุสฺสํ ปริวุสฺสํ กตํ จริตํ นิภฺฉิตนฺติ อตฺถโ ๑
 พฺรหฺมจฺริยนฺติ มคฺคพฺรหฺมจฺริยํ ๑ ปุถุชฺชนกฺลยาณเกน ทิ สหฺมึ สตฺต เสกฺขา พฺรหฺมจฺริยวาลํ วสฺสนฺติ
 นาม ๑ ชีเณสโว วุสฺสวาลเ ๑ ตสฺมา ภควา อตฺตโน พฺรหฺมจฺริยวาลํ ปจฺจเวกฺขณโต วุสฺสิตํ
 พฺรหฺมจฺริยนฺติ อพฺภวญฺญาสิ ๑ กตํ กรณียนฺติ จตฺตสฺส สจฺเจสฺ จตฺตฺติ มคฺคเคหิ ปริญฺญาปทาน-
 สจฺฉนิกิริยาภาวนาเวเสน โสฬสฺสวิรมฺปิ กิจจํ นิภฺฉิตนฺติ อตฺถโ ๑ ปุถุชฺชนกฺลยาณกาปโย ทิ ตํ กิจจํ
 กโรนฺติ ๑ ชีเณสโว กตกรณียโย ๑

ออกสอบโดย พระเมธีธรรมาภรณ์ (สว่าง ปญฺญาโร ป.ธ.๙)

โยชนา ปเนตถ อัย โข เม วิชชา อธิคตา ตสฺส เม อธิคตวิชชสฺส อวิชชา
 วิหตา วินญฺฐาติ อตฺถิ ๑ กสฺมา ๑ ยสฺมา วิชชา อุปฺปนฺหา ๑ เอส นโย อิตฺรสมึปี ปทพฺเว ๑
 ยถาตฺนฺติ เอตฺถ ยถาติ โอบมฺเม ๑ ตฺนฺติ นิปาโต ๑ สติยา อวิปฺวาเสน อุปฺมตฺตสฺส
 วิริยาตาเปน อาตานิโน กายे จ ชีวีเต จ อนเปกฺขตฺยา ปทิตตฺตสฺส เปลิตจิตฺตสฺสชาติ อตฺถิ ๑ อิห
 วุตฺตํ โหติ ๑ ยถา อุปฺมตฺตสฺส อาตานิโน ปทิตตฺตสฺส วิหโรติ อวิชชา วิหญฺญเยย วิชชา
 อุปฺปชฺชเยย ตโม วิหญฺญเยย อาโลโก อุปฺปชฺชเยย เอวเมว มม อวิชชา วิหตา วิชชา อุปฺปนฺหา
 ตโม วิหโรติ อาโลโก อุปฺปนฺโน เอตฺสฺส เม ปธานานุโยคสฺส อนฺรูปรเมว ผลํ ลทฺรฺนฺติ ๑

ส่วนในบททั้ง ๒ ว่า "วิชชา อธิคตา อวิชชา วิหตา" นี้มีโยชนาว่า "วิชชานี้แล
 เราได้บรรลุแล้ว อวิชชา อันเราผู้ได้บรรลุวิชชานั้น กำจัดได้แล้ว, อธิบายว่า "ให้พินาศแล้ว" ๑
 ถามว่า " เพราะเหตุไร ?" ๑ แก้วว่า "เพราะเหตุที่วิชชาเกิดขึ้นแล้ว" ๑ ในบททั้ง ๒ (คือ ตโม
 วิหโรติ อาโลโก อุปฺปนฺโน) แม้นอกนี้ ก็มีนัยนี้ ๑ คำศัพท์ว่า "ยถา" ในคำว่า ยถาติ นี้ เป็นนิบาต
 ลงในความอุปมา ๑ คำศัพท์ว่า "ตํ" เป็นนิบาต ๑ (วิชชาเป็นต้นเกิดขึ้นแล้ว) แก่นบุคคลผู้ชื่อว่า
 ไม่ประมาณ เพราะความไม่อยู่ปราศจากสติ, ผู้ซึ่งมีความเพียรเผากิเลส เพราะยังกิเลส
 ให้เร่าร้อนด้วยความเพียร, ผู้ซึ่งว่ามีตนส่งไปแล้ว อธิบายว่า "ผู้ส่งจิตไปแล้ว" เพราะเป็นผู้ไม่
 ความเยื่อใยในกายและชีวิต ๑ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสคำอธิบายไว้ว่า ๑ "อวิชชา เรากำจัด
 ได้แล้ว, วิชชา เกิดขึ้นแล้ว (แก่เรา), ความมืด เรากำจัดได้แล้ว, แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว (แก่เรา),
 ผลอันสมควรแก่การประกอบความเพียรเนื่อง ๆ นั้น เราได้แล้ว เหมือนอย่างอวิชชา
 อันพระโยคาวจรพึงกำจัด, วิชชาพึงเกิดขึ้น, ความมืด พึงถูกกำจัด, แสงสว่าง พึงเกิดขึ้น
 แก่พระโยคาวจรผู้ไม่ประมาณ ผู้มีความเพียรเผากิเลส ผู้มีตนส่งไปแล้วอยู่ ฉะนั้น
 เหมือนกัน" ๑

อัย โข เม พราหมณ ปฐมมา อภินิพพิทา อโหสิ กุกกุฏจจาปาสเสว อณฺทโกสมฺหาคี
อัย โข มม พราหมณ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญฺญานมุขตฺตฺตฺถเกณ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญฺญานมุขตฺตฺตฺถเกณ
อวิชฺชณฺทโกสมฺปทาเลตฺวา ปฐมมา อภินิพพิทา ปฐมมา นิกฺขนฺตี ปฐมมา อริยา ชาตี อโหสิ
กุกกุฏจจาปาสเสว มุขตฺตฺตฺถเกณ วา ปาหนนฺสลิขย วา อณฺทโกสมฺปทาเลตฺวา ตมฺหา อณฺทโกสมฺหาคี
อภินิพพิทา นิกฺขนฺตี กุกกุฏนิกาเย ปจฺจชาตตีติ ฯ

หลายบทว่า อัย โข เม พราหมณ ปฐมมา อภินิพพิทา อโหสิ กุกกุฏจจาปาสเสว อณฺทโกสมฺหาคี
ความว่า พราหมณ์ ! ความชำแรกออกครั้งที่หนึ่ง คือความออกไปครั้งที่หนึ่ง ได้แก่ความเกิด
เป็นอริยะครั้งที่หนึ่งนี้แล ได้มีแล้วแก่เรา เพราะทำลายกระเปาะฟองคืออริชชา อันปกปิดขันธ์
ที่เราอยู่อาศัยในภพก่อน ด้วยจะงอยปากคือบุพเพนิวาสานุสฺสติญฺญาน ดุจความชำแรกออก
คือความออกไป ได้แก่ความเกิดในภายหลัง ในหมู่ไก่ จากกระเปาะฟองไข่นั้น แห่งลูกไก่
เพราะทำลายกระเปาะฟองไข่นั้น ด้วยจะงอยปาก หรือด้วยปลายเล็บเท้า ฉะนั้น ด้วยประการ
ฉะนี้ ฯ

กามาสวาทิ กามาสวโต ฯ วิมุจจิตตภาติ อิมินา ผลกฺขณํ ทสฺเสติ ฯ มคฺคกฺขณํ ทิ จิตฺตํ
 วิมุจฺจติ ผลกฺขณํ วิมุตฺตํ โหติ ฯ วิมุตฺตสฺสมี วิมุตฺตมิตฺติ ญฺาณนฺติ อิมินา ปจฺจเวกฺขณญฺาณํ
 ทสฺเสติ ฯ ชีณา ชาตฺตีตฺถาทิ ทสฺส ภูมึ ฯ เตน ทิ ญฺาณนํ ภควา ปจฺจเวกฺขนฺโต ชีณา ชาตฺตีตฺถาทินิ
 อพฺภวญฺาณํ ฯ กตมา ปน ภควโต ชาติ ชีณา กถญจ นํ อพฺภวญฺาณํ สิตฺติ ฯ วุจฺจเต ฯ น ตาวสฺส
 อตฺถิตา ชาติ ชีณา ปุพฺเพว ชีณตฺตา น อนาคตา อนาคเต วายามาภาวโต น ปจฺจุปฺปหนา
 วิชฺชมานตฺตา ฯ

บทว่า กามาสวา แปลว่า จากกามาสวะ ฯ พระองค์ทรงแสดงขณะแห่งผลไว้ด้วยคำว่า
 "หลุดพ้นแล้ว" นี้ ฯ แท้จริง จิตย่อมหลุดพ้น ในขณะที่แห่งมรรค ในขณะที่แห่งผลจึงว่า
 หลุดพ้นแล้ว ฯ ทรงแสดงปัจจเวกขณญาณไว้ด้วยคำนี้ว่า "เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็ได้มีญาณ
 รู้ว่า หลุดพ้นแล้ว" ดังนี้ ฯ ทรงแสดงภูมิแห่งปัจจเวกขณญาณนั้นไว้ ด้วยคำเป็นต้นว่า
 "ชาติสิ้นแล้ว" ฯ จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงพิจารณาอยู่ด้วยพระญาณนั้น
 ก็ได้ทรงรู้แล้วซึ่งทุกขสัจเป็นต้นว่า "ชาติสิ้นแล้ว" ฯ ถ้ามว่า "ก็ชาติไหนของพระผู้มีพระภาคเจ้า
 ชื่อว่าสิ้นแล้ว และพระองค์ทรงรู้ชาตินั้นได้อย่างไร ?" ฯ ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยต่อไป ฯ
 ชาติที่เป็นอดีต ของพระองค์ชื่อว่ายังไม่สิ้นไปก่อน (ด้วยมรรคภาวนา) เพราะชาตินั้นสิ้นไปแล้ว
 ในกาลก่อน, ชาติที่เป็นอนาคต ของพระองค์ ชื่อว่ายังไม่สิ้นไป เพราะไม่มีความพยายาม
 ในอนาคต, ชาติที่เป็นปัจจุบัน ของพระองค์ ก็ชื่อว่ายังไม่สิ้นไป เพราะชาติยังมีอยู่ ฯ

ยา ปน มคคัสส อภาวิตตตา อุปชชเยย เอกจตุปญจโวการมเวสุ เอกจตุปญจกษนธปภพา
ชาติ ส่า มคคัสส ภาวิตตตา อนุปาทมมตํ อาปชชเนน ชีณา ฯ ตํ โส มคคภาวนาย ปหินกิเลส
ปจจเวกขิตวา กิเลสภาเว วิชชมานมปี กम्मํ आयตี อปภิสนุธิโก โหตีติ ชานนโต อพภณญาสิ ฯ
วุสิตนุติ วุฏฺฐํ ปริวุฏฺฐํ กตํ จริตํ นิฏฺฐิตนุติ อตเถ ฯ พุทฺทมจริยนุติ มคคพุทฺทมจริยํ ฯ
ปฏุชชนกลยาณแกน ทิ สหี สุตต เสกขา พุทฺทมจริยวาลํ วสนุติ นาม ฯ ชีณาสโว วุฏฺฐวาโส ฯ

ส่วนชาติใด อันต่างโดยประเภทคือชั้น ๑ ชั้น ๔ และชั้น ๕ ที่จะพึงเกิดขึ้นในเอกโวการภพ
จตุโวการภพและปัญจโวการภพ เพราะยังมีได้อบรมมรรค ชาตินั้น จักว่าสิ้นไปแล้ว เพราะถึง
ความไม่เกิดขึ้นเป็นธรรมดา เหตุผู้มีมรรคอันได้อบรมแล้ว ฯ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ครั้นทรงพิจารณาถึงกิเลสที่พระองค์ทรงละด้วยมรรคภาวนาแล้ว ทรงทราบว่ "เมื่อไม่มีกิเลส
กรรมแม้ยังมีอยู่ ก็ไม่มีปฏิสันธิต่อไป" จึงชื่อว่าได้ทรงรู้ชาตินั้นแล้ว ฯ บทว่า วุสิตํ ความว่า
(พุทฺทมจริย) อันเราอยู่แล้ว คืออยู่จบแล้ว, อธิบายว่า "อันเรากระทำ ประพฤติ ให้เสร็จ
สิ้นแล้ว" ฯ บทว่า พุทฺทมจริยํ ได้แก่ มรรคพุทฺทมจริย ฯ จริงอยู่ พระเสขบุคคล ๗ จำพวก
รวมกับกัลยาณปฏุชชน ที่ชื่อว่า ย่อมอยู่อบรมพุทฺทมจริย ฯ พระชีณาสพ มีการอยู่พุทฺทมจริย
จบแล้ว ฯ

ตสุม่า ภควา อตตโน พรหมจริยวาส ปจฺจเวกฺขนโต วุสิตํ พรหมจริยนฺติ อพฺภณฺณาสี ฯ กตํ
กรณีนฺนํ จตุสฺสํ สจฺเจสฺส จตุทฺติ มคฺเคทฺติ ปรีณฺญาปทานสจฺฉนิกิริยาภาวนาเวเสน โสฬสวริธมฺปิ กิจฺจํ
นินฺนฺญาปิตนฺนํ อตฺโต ฯ ปุณฺณชฺชนกลยณกาทโย ทิ ตํ กิจฺจํ กโรนฺนํ ฯ ชีณาสโว กตกรณีนโย ฯ
ตสุม่า ภควา อตตโน กรณีนโย ปจฺจเวกฺขนโต กตํ กรณีนฺนํ อพฺภณฺณาสี ฯ นาปรํ อิตถตฺตยาติ
อิทานิ ปุณฺ อิตถภวาย เหวํ โสฬสกิจฺจภวาย กิเลสฺกฺขาย วา มคฺคภวณากิจฺจํ เม นตฺถิตฺติ
อพฺภณฺณาสี ฯ

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงพิจารณาถึงพรหมจริยวาส ของพระองค์ ก็ได้ทรง
รู้แล้วว่า "พรหมจรรย์ อันเราอยู่จบแล้ว" ฯ สอนบทว่า กตํ กรณีนโย ความว่า กิจแม่ ๑๖ อย่าง
เราให้จบลงแล้วด้วยอำนาจแห่งการกำหนดรู้ การละ การกระทำให้แจ้ง และการอบรมให้เจริญ
ด้วยมรรค ๔ ในสัจจะทั้ง ๔ ฯ จริงอยู่ พระเสขบุคคล ๗ จำพวก มีกัลยาณปุณฺณเป็นต้น
ยังทำกิจนั้นอยู่ ฯ พระชีณาสพมิกิจที่ควรทำ อันตนทำสำเร็จแล้ว ฯ เพราะฉะนั้น พระผู้มี
พระภาคเจ้าเมื่อทรงพิจารณาถึงกิจที่ควรทำของพระองค์ ก็ได้ทรงรู้ว่า "กิจที่ควรทำเราก็ทำ
เสร็จแล้ว" ฯ หลายบทว่า นาปรํ อิตถตฺตยาติ ความว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงรู้แล้วว่า
'บัดนี้ กิจคือการอบรมด้วยมรรค เพื่อความเป็นนออย่างนี้ อีก คือเพื่อความเจริญแห่งโสฬสกิจ
หรือเพื่อความสิ้นไปแห่งกิเลสอย่างนี้' ของเราอยู่ไม่มี" ฯ

